

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXVII

СЕПТЕМБАР 1906

БРОЈ 9

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ ПОСТАВЉЕЊЕ РЕДОВНИХ ЧЛАНОВА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 9 септембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а на основи чл. 6. и 7. закона о уређењу Главнога Просветног Савета постављени су за редовне чланове Главнога Просветног Савета за школску 1906/7 и 1907/8 годину господа:

Сава Урошевић, редовни професор Универзитета, који ће бити и председник Савету;

Д-р Драгољуб М. Павловић, редовни професор Универзитета;

Стеван Ловчевић, директор II београдске гимназије;

Васа Димић, директор I београдске гимназије;

Ранко Петровић, директор III београдске гимназије;

Јован Н. Томић, библиотекар Народне Библиотеке;

Павле Поповић, ванредни професор Универзитета;

Д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор Универзитета;

Петар. А. Тиша, професор I београдске гимназије; и

Д-р Миливоје Н. Јовановић, професор II београдске гимназије.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 септембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у Богословији Св. Саве:

за професоре г.г. *Милорад Петровић*, професор београдске Више Женске Школе; *Добросав Ковачевић*, професор Реалке и *Светозар То-*

мић, професор гимназије, — сви по службеној потреби; и за суплента: *Манах Валеријан*, суплент шабачке гимназије, — по службеној потреби.

у Реалии:

за професоре: г.г. *Јеленко Михаиловић*, професор I београдске гимназије и *Лука Зрнић*, професор II београдске гимназије, — обојица по службеној потреби; и протосинђел *Платон*, професор Јагодинске Муншке Учитељске Школе, по молби.

у I Београдској гимназији:

за професоре г.г. *Милан Дукић*, професор ужичке гимназије, по молби; *Милан Грол*, професор III београдске гимназије, по службеној потреби; и

за суплента: г. *Драгутин Дерок*, суплент Реалке, по службеној потреби.

у II Београдској гимназији:

за професоре: г.г. *Максим Триковић*, професор Реалке, и *Илија Далковић*, професор гимназије, обојица по службеној потреби; *Павле Ст. Павловић* и *Љубомир Миловановић*, професори чачанске гимназије, обојица по молби.

у III Београдској гимназији

за професоре г.г. *Боривоје Ј. Пошовић*, професор I београдске гимназије и д-р *Данило Казив*, професор крагујевачке гимназије, — по службеној потреби; *Сава Максић*, професор зајечарске гимназије, *Радосав Васовић*, професор крушевачке гимназије и *Драгутин Марјановић*, професор алексиначке учитељске школе, — сва тројица по молби; и

за суплента: г. *Милош Зечевић*, суплент нишке гимназије, по молби.

у Зајечарској гимназији:

за супленте: г.г. *Милан Грујић*, суплент ваљевске гимназије, по службеној потреби, и *Светолик Михаиловић*, свршени ученик филозофског факултета.

у Крагујевачкој гимназији:

за професора: г. *Панга Милановић*, професор крагујевачке више женске школе, по службеној потреби.

у Нишкој гимназији:

за професоре: г.г. *Стира Димитријевић*, професор зајечарске гимназије и *Милутин Борђевић*, професор алексиначке учитељске школе, — по службеној потреби; и *Милан Милосављевић*, професор неготинске гимназије, по молби.

у Ужичкој гимназији:

за професора: г. *Михаило Дукић*, професор I београдске гимназије, по службеној потреби; и

за суплента: *Милан Кубуровић*, свршени ученик филозофског факултета.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у Ваљевској гимназији :

за професора: г. *Милан Зарић*, управитељ и професор крагујевачке више женске школе, по службеној потреби.

у Врањској гимназији :

за професора: г. *Мина Миљковић*, професор ваљевске гимназије, по службеној потреби; и

за сунлента: г. *Светислав Петровић*, свршени ученик филозофског факултета.

у Крушевачкој гимназији :

за професоре: г.г. *Радован Јовановић*, професор неготинске гимназије, *Лазар Кнежевић*, професор врањске гимназије и *Радомир М. Илић*, професор чачанске гимназије, — по службеној потреби; и *Драгутин Поповић*, професор пожаревачке гимназије, по молби;

за сунлента: г. *Митар Триковић*, сунлент чачанске гимназије, по службеној потреби; и

за вишег учитеља језика друге класе: г. *Милан Е. Мужа*, учитељ језика прве класе у истој школи.

у Неготинској гимназији :

за професоре: г.г. *Ђура Врбавац*, професор смедеревске гимназије и *Михаило Грујичић*, професор јагодинске гимназије, — по службеној потреби; и

за сунлента: г. *Душан Марјановић*, свршени ученик филозофског факултета.

у Чачанској гимназији :

за професоре: г.г. *Урош Кубуровић*, професор ужичке гимназије, по молби; и *Јеротије Новиковић*, професор II београдске гимназије, по службеној потреби.

у Шабачкој гимназији :

за професора: г. *Милан Шилак*, професор у оставци.

у Јагодинској гимназији.

за професора: г. *Лазар Триковић*, професор неготинске гимназије, по молби.

у Лесковачкој гимназији :

за директора и професора: г. *Јован П. Јовановић*, професор крушевачке гимназије, по службеној потреби; и

за сунлента: г. *Ђорђе Цветковић*, свршени ученик филозофског факултета.

у Смедеревској гимназији :

за директора и професора: г. *Војислав Н. Вуловић*, професор крушевачке гимназије, по службеној потреби;

за сунлента: г. *Коста Марић*, сунлент ваљевске гимназије, по службеној потреби; и

за вишег учитеља цртања II класе: г. *Димитрије Андрејевић*, виши учитељ исте класе шабачке гимназије, по службеној потреби.

у *Учитељској школи у Алексинцу*:

за професора: г. *Павле Љотић*, професор нишке гимназије, по службеној потреби.

у *Мушкој учитељској школи у Јагодини*:

за професора: г. *Милош Анђелковић*, професор алексиначке учитељске школе, по службеној потреби.

у *Женској учитељској школи у Београду*:

за професоре: г.г. *Павле Аршинов* и д-р *Стеван Окановић*, професори београдске више женске школе, — по службеној потреби.

у *Вишој женској школи у Крагујевцу*:

за управитеља и професора: г. *Светозар Обрадовић*, директор и професор смедеревске гимназије; и

за професора: г. *Петар М. Илић*, професор алексиначке учитељске школе, обојица по службеној потреби.

ПЕНЗИОНОВАЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 септембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, одлучено је:

да се г. *Ђорђе Мелентијевић*, професор лесковачке гимназије, на основу § 70. закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пензијом, која му припада по годинама службе.

ОТВАРАЊЕ ЖЕНСКЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ У ЗАЈЕЧАРУ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 9 септембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

одобрава се г. *Милутину Станојевићу* из Зајечара, да на основи члана 7. закона о средњим школама може у Зајечару отворити и о свом трошку издржавати приватну непотпуну дворазредну средњу школу за женску децу.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ ЖИЧКЕ

ПЕНЗИОНОВАЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 9 септембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се протојереј г. *Мијат Ђ. Радосављевић*, председник духовног суда епархије жичке, по својој молби, а на основу § 69. закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пензијом, која му припада по годинама службе.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

ПОСТАВЉЕЊЕ ВАНРЕДНИХ ЧЛАНОВА

Одлуком господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 13130 од 12 септембра 1906 године, постављени су на основу чл. 8. закона о уређењу Главног Просветног Савета за ванредне чланове Савета за школску 1906/7 годину ова господа:

Михаило Попоновић, директор зајечарске гимназије;

Миливоје Симић, директор крагујевачке гимназије;

Светозар Атанасковић, директор ужичке гимназије;

Михаило Бобић, директор нишке гимназије;

Милош Ст. Динић, директор пожаревачке гимназије;

Сретен М. Ацић, управитељ мушке учитељске школе у Јагодини;

Љубомир М. Протић, управитељ женске учитељске школе у Београду;

Љубомир Миљковић, директор шабачке гимназије;

Божа Стојковић, директор неготинске гимназије;

Светозар Обрадовић, управитељ више женске школе у Крагујевцу;

Сима Златићанин, директор врањске гимназије;

Д-р Милан Радовановић, управник опште државне болнице;

Сава Антоновић, професор III београдске гимназије;

Јосиф Ковачевић, професор београдске реалке;

Мирко М. Попоновић, професор II београдске гимназије;

Добросав Ковачевић, професор богословије св. Саве;

Михаило Ј. Ђорђевић, професор I београдске гимназије;

Д-р Светолик П. Стевановић, професор I београдске гимназије;

Урош Благојевић, учитељ из Београда, председник учитељског удружења;

Михаило Станојевић, учитељ из Београда, уредник „Учитеља“.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

934. РЕДОВНИ САСТАНАК

17. јуна 1906. год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Ср. Ј. Стојковић; редовни чланови: д-р Петар Л. Вукићевић, Павле Поповић, Васа Димић, Јован Н. Томић, Ранко Петровић и д-р Миљивоје Н. Јовановић.

Пословој: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 933 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 3. овог месеца, ПБр. 7055, којим се пита Савет за мишљење о праву полагања испита оних ученика средњих школа, који су по чл. 42. закона о средњим школама отпуштени из школе.

На основу чл. 41. и 42. закона о средњим школама Савет је дао мишљење: да се од ученика средњих школа, који су крајем првога или другог тромесечја отпуштени из школе по чл. 42. закона о средњим школама, могу користити одредбом чл. 41. закона о средњим школама само они који полажу испит крајем школске године.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 9. овога месеца, ПБр 7295., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Милана Вујановића, професора III београдске гимназије, који је молио за одобрење да се његова књига: „Француска Синтакса. — Конструктивне разлике у француском и српском језику“ може употребљавати било као стални било као привремени уџбеник у VI, VII и VIII разреду гимназија и реалака.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Павле Поповић, д-р Милош Тривунац и Милан Грол, да ову књигу комисијски прегледају и да о њој Савету поднесу заједнички реферат.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 31. прошлог месеца, ПБр. 6909, којим је спроведена Савету на оцену молба г. д-ра Милана Шевића, професора, који је молио да се његов превод књиге: „Увод у историју васпитних теорија“, од енглеског педагога Оскара Бранунинга, откупи и изда о државном трошку за потребу ученика и ученица учитељских школа и универзитета.

Савет је одлучио: да г. д-р Миливоје Н. Јовановић, професор, превод ове књиге прегледа и да о њему Савету реферује.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 5. овога месеца, ПБр. 6920, којим се пита Савет за мишљење: да ли се у нашим средњим школама може бити без специјалног „Речника за Корнелија Непота“ без штете по наставу латинског језика, кад већ има латински речник од Јов. Ђорђевића, да се ученици могу служити њиме, т. ј. да ли је потребан специјалан кад има општи речник латинског језика.

У взви са својом одлуком, коју је Савет о овоме предмету донео на једном ранијем свом састанку, Савет је дао мишљење:

- 1, да се „Речник за Корнелија Непота“, од д-ра Јована Туромана, може употребљавати у гимназијама;
- 2, да овај речник треба прештампати;
- 3, да се писцу на име награде за прештамовање може платити од четрдесет до педесет (40—50) динара од штампана табака; и
- 4, да цена књизи не треба да буде већа од 2—3 динара.

VI

Прочитан је реферат г.г. Павла Поповића, Светислава М. Максимовића и Михаила П. Милошевића о „Српским Читанкама за IV разред основне школе“, које су на расписани стечај министарства просвете у рукопису поднели ови писци: непознати писац под знаком: „Србијанка“; Софија П. Ђорђевића и Урош Благојевић; непознати писац; Влада Владимировић; непознати писац под знаком: „Књига, књига за народ“; непознати писац под знаком: „НЗ“; Павле Љотић, професор; и Љубомир М. Протић и Владимир Д. Стојановић.

Реферат г.г. Павла Поповића, Светислава М. Максимовића и Михаила П. Милошевића гласи:

Господине Председниче,

У одговор на ваше писмо од 2 марта о. г., част нам је известити вас да смо прегледали осам послатих нам читанка за IV разр. осн. школе, и поднети вам о њима следећи извештај.

1. *Српска читанка за IV разред*, од непозната писца. — Ова читанка има доста мана, више но све остале. Прво, подељена је по годишњим временима, услед чега су извесни чланци сасвим неумесно распоређени; тако чланак о Вуку, или о Сарајеву, или о Охриду, спада у одељак „Јесен“, а чланак о Призрену у „Пролеће“, чланак о Краљу Петру у „Зиму“, итд.

Друго, читанка је удешена само за врло малу децу, никако за ђаке IV разреда; тако, има чланака који су сувише елементарни по својој поуци (чл. „Бачки савет“ у одељ. Јесен). има често стихова за попуњавање, итд. Треће, читанка је већим делом састављена из прилога безимених писаца, из састава у „Зорици“, „Невену“, разних читанака, итд. Четврто, она садржи доста чланака изузетно слабијих. и. пр. „Путови“, „Чувајте здравље“, „Вук Караџић“, „Краљ Петар“, „Болести“, „Стакло“ итд., такве су често песме, и. пр. „Отаџбина“ од В. Рашића, итд. Пето, има доста стилских мана, од оне врсте коју смо ми нарочито истицали у ранијим извештајима; тако: „то добро не може се уписати у заслугу науку“ („Наука“); или: „може се брзо и благовремено производ донети на пијак, и на тај начин новчано одговарати државној потреби“ (Путови); итд.

2. *Рукопис за расписани стечај*, итд., од непозната писца, с мотом: Dulce est pro patria mori. — Ова је читанка доста слична првој. И она, наиме, садржи прилоге од безимених и непознатих писаца; тако су у I одељку скоро сви чланци потписани само именима дечијих листова (Зорица, Невен, итд.). И она, даље, садржи прилоге за малу децу; такви су: „Поштење води срећи“, „Добри суседи“, „Човек и птица“ (све из II одељка). И, иначе, читанка је ова слаба, и садржи већи број слабих, рђавих или бесмислених чланака и прилога. Примера ради наводимо: из I одељка (додајмо узгред да ни подела на те одељке није добро учињена; II и III одељак и. пр. у ствари чине један): „Христос васкресе“, „Помогла му мајка“, „Поштење води срећи“, „Кажњена оходост“, „Не куни се криво“, „Завист“, „Зеленаши“, итд.

3. *Српска читанка за IV разред*, од П. Љотића — Ово је прерада читанке истог писца подношене на стечај у прошлој години, о којој смо ми говорили у свом извештају од 9 марта пр. г. (Просв. Гласник, 1905, стр. 621). Читанка је доста прерађена, и многи слаби или рђави чланци испуштени су, нарочито они које смо у ранијем извештају осудили. Али читанка има и даље доста мана. И ако има више литерарног карактера него горње две, ипак има не мали број чланака покушан по „Невену“, „Ласта“, „Босиљку“ и осталим не много пажљиво сабраним зборницима састава за децу; има, даље, и чланака из старог и свуда давна замењенога Шмига; има доста старог материјала са „стрчећим“ моралом, или и са моралом који баш није увек за похвалу. Чланак н. пр. 62: „Више кити душу но тело“ иде, као и толики други по дечијим књигама, на то да се још више утврде они и иначе у нас раширени лажни појмови о сиротињи и врлини с једне стране, и о имућности и свима пороцима с друге стране.

4. *Српска читанка за ђаке IV разр.*, од Владе Владимировића. — Ова читанка има једну страну бољу од пређашњих, наиме, што је, следејући упуштима наших ранијих извештаја, унела на извесан начин и извесне класичне наше писце који су доста тешки за разумевање али које ипак ваља давати деци; у њој је и. пр. заступљен Негош са својим „Горским Вијенцем“ у два прилога („Због вере“, „Поздрав и отпоздрав“), тако и Мајуранић, и др. Али она ипак има доста мана. Најпре, она није довољно оригинална; и има доста прилога из других читанака. После, није довољно ни литерарна, и има песама од Б. Кечкића и М. Јовића, и др., као што има и сувише анегдота и прича из Миљевићева списа: „Кнез Милош у причама“ који није од литерарне вредности. Она, затим, има и доста старог репертоара, традиције, по којој се у српској дечијој књижевности истичу једнако турски зудум и српско хајдуковање, а нема састава модернијих,

који су више у складу са данашњим животом, који његове околности сликају. Најпосле, она има доста чланака који су рђави по обради, или неумесни за читанку по свом нетачном и неправедном моралу; то су чланци: „О хлебу сви живимо“ (бр. 7), „Помоћ бодеснику“ (бр. 10), „Скупочени ћурак“ (бр. 16), „Начинили кућу“ (бр. 31), „У риболову“ (бр. 60), сви из I одељка, и „Братски савет“ (бр. 42), из II одељка, итд.

5. *Српска читанка за IV разред*, од непозната писца, с мотом: „Књига, књига за народ, на народном језику“. — И ова читанка има једну од оних мана које поменуемо код оне под бр. 4, наиме да је у традицији по којој се прошлост конвенционално уздиже а о садашњаци не води рачуна довољно; због тога део II одељак скоро говори само о хајдучима, Турцима, итд. Даља је мана и то што се састављач махом креће у кругу читанкама познатих писаца, и што његово познавање књижевности није велико; пример томе могло би бити то што биографије знаменитих Срба (Доситије, Његош) тражи махом у „Поменику“ Милићевића, која, као што се зна, није дело књижевних претензија. У избору песама нарочито је слаб, и песме у њега имају често оваке сликове: „чистоте“ и „истипе“ (бр. 12, „записа“ од Љ. П. Ненадовића) или „жеље“ и „земље“, „читали“ и „чинаш“ (бр. 5; „Памти“ од истога) Сем тога, састави имају често стилских мана; в. чланке под бр. 9, 42 и др. Иначе, у овој читанци је добро што су поједини чланци каткад доста лепо прекрајани, н. пр. чл. 43.

6. *Српска читанка за IV разред*, од П. Ђорђевића и У. Благојевића. — Ово је читанка, иначе стара и позната, подпошена и на стечај пр. г., и ми смо о њој изrekli свој суд (в. наш извештај од 9 марта пр. г., Просв. Гласник, 1905, 622). Измене за нов стечај учињене, минималне су и не мењају карактер читанке. Додајемо да у садашњим изменама нема оних које су биле учињене у штампаној књизи за стечај пр. г., а које смо ми осудили.

7. *Читанка за IV разред*, од писца под знаком „№3“ — И ако има својих мана, ова читанка има више добрих особина по којима заслужује извесно признање, и ми жалимо што при стечајима за школске књиге, нема извесних награда и за добре списе који не могу бити примљени, па да овој читанци такву награду предложимо. Добре стране ове читанке ово су: прво, што садржи читав одељак (од II.) бајака, које су у главном пријатне и лепо испрчане (н. пр. „Гранчица“, и др.); друго, што садржи у већој мери прилога бољих новијих писаца Р. Домановића, Б. Станковића, П. Кочића, В. Милићевића, и то прилоге махом добро изабране (изузетак је учињен код В. Милићевића са прилогом „Зима“); треће, што (ово се види делимично код читанке под бр. 4) показује тежњу да извесне лепе а теже или неприступачније писце туђе и наше књижевности (Доде, Његош, Љубиша) који су досада били страни нашој дечијој књижевности, унесе у читанку локализоване, прерађене, препричане, и ако та тежња није у главном успела (Додеов „Последњи час у школи“ незгодно је зазелен за један Гоцчевићев напис, Љубишин „Кањош Мацедоновић“ није с разумевањем прерађен). Мале ове читанке такође нису малобројне: прво, није увек пажено на разумљивост и приступачност идеја („Годваа 1813“) или стила („Планинске животиње“, „Бура на мору“) у иначе добрим и приличним чланцима; друго, такође није увек пажено на избор прилога, те су у читанку ушле ствари слабе, или врло слабе, или бесмислене, као што су „Два лова“ и „Са Косова“ од А. Гавриловића, „Слава раду“ од А. Сандића, „Српкиња“ песма од С. Станишића, „Херцеговче“ песма од Ј. Рафаиловића, „Сељанка и доктор“ од непозната писца,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibg.ac.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Најлон Бунарта“ (тако) једна ужасна ствар од Ст. Милијевића, треће, најмање је пажено на интерпункцију, која је посве некалјевна.

8. *Српска читанка за IV разред*, од Љ. Протића и В. Стојановића. — Ова је читанка боља од свих досад прегледаних. Њене су добре стране ово. Прво, читанка има свој потпуно утврђен и врло добар систем. У њој је, наиме, а нарочито у II и III одељку, згруписано све што води познавању српских земаља, народа и прошлости, што ствара национално васпитање; то је још лепо и с планом распоређено: други одељак (срп. земље) почиње чланцима о Србији, па са њих прелази на оне о Босни, и даље о Херцеговини, Црној Гори, Далманији, Старој Србији и Македонији, Војводини (нема чланака о Хрватској, а и ту такође Срби живи); а трећи одељак (срп. историја) иде хронолошки од жупана до најновије историје Србије и новог македонског устанка. Друго, прилози у читанци махом су, по садржини и облику, бирали „с пажљивошћу и педагошким разумевањем“ које смо констатовали и код читанке за III разред од истих писаца (наш извештај од 9 маја 1905, Просв. Гласн., 1905, стр. 143). Али ова читанка има и једну ману, наиме, што је, поред многих занимљивих и већине добрих прилога, ипак нешто сувља, или, да се послужимо старим изразом, што више одговора разуму него осећању. То долази у многим и отуда што писци, из узрока који сигурно нису у исто доба и разлози, нису хтели усвојити извесна корисна упуства која смо дали у нашим извештајима, и што нису хтели узети ни један састав од оних страних (Доде, Биго) ни наших писаца (Његош, Љубиша) које смо ми нарочито препоручивали. То је, у осталом, учинило да њихова читанка буде само најбоља и најпажљивије рађена међу пријављенима, али не и онаква какву смо нарочито желели, да и даље остане у традицији а не да значи велики напредак у новини и оригиналности.

Према свему овоме, ми препоручујемо читанку Протића и Стојановића, тим пре што она чини један добро смишљен систем са читанкама за II и III разр., од истих писаца. Само, препоручујући је, ми желимо: 1) да писци ипак увнесу нешто састава од Његоша, Љубише и сличних, као и нешто бајака; и 2) да писци изоставе или јаче измене ове слабе или неподесне прилоге: „Другови“, „Праведникова молитва“, „За веру“, „Из св. писма“, „Св. Сава и радници“, „Поштење“, „Вредноћа и радољубље“, „Немиљостива све-крва“, „На Дрини“, „У туђини се браћа познала“, „Хајдуци“, „Илија Бирчарин и хајдуци“.

Част нам је, господине пред еднице, назвати се ваши поштоваоци.

16. јуна 1906. год.

Београд.

Павле Поповић
Свет. М. Максимовић
Михаило П. Милошевић

Савет је усвојио овај реферат г.г. референата и одлучно: да се „Српска Читанка за четврти разред основне школе“, коју су у рукопису поднели г.г. Љубомир М. Протић и Владимир Д. Стојановић, може примити за сталан уџбеник у народним школама с тим, да је писци буду дужни пре штампања допунити по напоменама г. г. референата.

Ова се књига може штампати ако г.г. референти на поновном прегледу посведоче да су је писци допунили према њиховим напоменама.

www.unilib.rs Г.г. Љубомиру М. Протићу и Владимиру Д. Стојановићу, у име откупа за ову књигу, може се дати једном за свагда до *две хиљаде и пет стотина (2500) динара*.

Г.г. Павлу Поповићу, Светиславу М. Максимовићу и Михаилу Милошевићу, у име хонорара за реферовање о свима овим књигама, одређено је свега *три стотине (300) динара*.

VII

Саслушан је усмени реферат г. д-ра Миливоја Н. Јовановића, редовног члана Савета, о књизи: „Тета Лија“, од Гете-а, коју је превео Михаило М. Станојевић, учитељ, и молио за одобрење да се она може употребљавати за поклањање ученицима и ученицама народних школа о годишњим испитима и да се може набављати за ђачке и школске књижнице основних и средњих школа,

Према реферату г. д-ра Јовановића Савет је одлучио: да се књига „Тета Лија“, у преводу Мих. М. Станојевића, може употребљавати за поклањање ученицима и ученицама народних школа о годишњим испитима и да се може набављати за књижнице народних и средњих школа.

VIII

Саслушан је усмени реферат г. д-ра Миливоја Н. Јовановића, редовног члана Савета, о дечјем листу „Бачки Напредак“, који уређује г. Крста Димитријевић, учитељ у Лесковцу, и који је молио за одобрење да се овај дечји лист може набављати за школске и ђачке књижнице.

Према реферату г. д-ра Јовановића Савет је одлучио: да се дечји лист „Бачки Напредак“, који уређује г. Крста Димитријевић, учитељ, може препоручити за књижнице народних школа.

IX

Саслушан је предлог г. д-ра Миливоја Н. Јовановића, редовног члана Савета, који предлаже да Савет изабере комисију, која би проучила питање о писању књига за децу основних школа и о томе Савету поднела своје мишљење.

Савет је у начелу усвојио овај предлог г. д-ра Миливоја Н. Јовановића, свога редовног члана, и у комисију одредио г. г. Павла Поповића, Јована Н. Томића и д-ра Миливоја Н. Јовановића, своје редовне чланове, да ово питање проуче и да о њему Савету доставе своје мишљење.

X

Прочитан је предлог г.г. Павла Поповића и д-ра Миливоја Н. Јовановића, редовних чланова Савета, о установљењу сталних референата по струкама за реферовање о појединим делима.

Предлог г.г. Павла Поповића и д-ра Миливоја Н. Јовановића гласи:

Главном Просветном Савету

Част нам је предложити да Главни Просветни Савет, у место обичаја по којем је за оцену појединих књига бирао референте непосредно у тре-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

књигу кад се потреба за то јављала, усвоји обичај по којем би имао да унапред, с роком од две године, за сваку струку посебице, именује сталне референте, онако од прилике како се именују чланови комисије за професорске испите.

Разлози који нас за овај предлог опредељују ово су:

1). Ми се надамо да ће се са системом сталних референата постићи при оцењивању књига више јединства и консеквентности него што је то био случај кад су се референти узимали сасвим произвољно; и

2). Ми се надамо да ће се са истим системом сталних референата постићи и већа тачност и брзина при оцењивању књига, пошто ће референти, кад се једанпут приме своје дужности, бити дужни да послату им књигу узму на реферат, а неће моћи враћати књигу и одбијати понуду Савета, као што је то досад било, на велику штету тачности и уредности у овим пословима Савета.

У случају да се наш предлог прими, Савет би имао именовати референте за школске две године 1906/7 и 1907/8 на свом првом састанку у почетку идуће школске године.

јуна 1906. год.
Београд.

Главном Просветном Савету
одани.

Павле Поповић
Д-р Мил. Јовановић

Савет је у свему усвојио овај предлог и одлучио: да се он достави г. Министру просвете и црквених послова.

XI

Пошто је ово последња седница садашњих редовних и ванредних чланова Савета, то је Савет одредио г.г. Петра Л. Вукићевића и Јована Н. Томића, своје редовне чланове, да потпишу овај последњи записник саветски.

Овим је завршен овај саветски састанак.

935. РЕДОВНИ САСТАНАК

20. септембра 1906. год.

Били су: за председника потпредседник: д-р Петар Л. Вукићевић; редовни чланови: Ст. Ловчевић, Васа Димић, Ранко Петровић, Јован Н. Томић, Павле Поповић, д-р Чед. Митровић, д-р Душан Рајичић, Петар А. Типа и д-р Миливоје Н. Јовановић.

Пословођ: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. овога месеца, ПБр. 13.007, којим се извештава Савет да су указом Његовога Величанства Краља од 9. овога месеца, а на основу члана 8. закона о уређењу Главног Просветног Савета, постављени за ре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

довне чланове Савета за школску 1906 — 1907 и 1907 — 1908. годину господи: Сава Урошевић, редовни професор универзитета, који ће бити и председник Савету; Д-р Драгољуб М. Павловић, редовни професор универзитета; Стеван Ловчевић, директор II београдске гимназије; Ваца Димић, директор I београдске гимназије; Ранко Петровић, директор III београдске гимназије; Јован Н. Томић, библиотекар Народне библиотеке; Павле Поповић, ванредни професор универзитета; Д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор универзитета; Петар А. Типа, професор I београдске гимназије, и Д-р Миливоје Н. Јовановић, професор II београдске гимназије; и да, поред горе именоване господе, у састав Савета улазе начелник министарства просвете и црквених послова и референт за основну наставу.

Савет је ово саопштење примио к знању.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. овога месеца, ПБр. 13.130, којим се извештава Савет да су, на основи члана 8. закона о уређењу Главног Просветног Савета, одлуком г. Министра просвете и црквених послова од 11. овога месеца, ПБр. 13.130. постављени за ванредне чланове Савета за школску 1906—1907. годину господи: Михаило Поповић, директор гимназије у Зајечару; Миливоје Симић, директор гимназије у Крагујевцу; Светозар Атанацковић, директор гимназије у Ужицу; Михаило Божић, директор гимназије у Нишу; Милош Ст. Динић, директор гимназије у Пожаревцу; Сретен М. Аџић, управитељ Мушке Учитељске Школе у Јагодини; Љубомир М. Протић, управитељ Женске Учитељске Школе у Београду; Љубомир Миљковић, директор гимназије у Шапцу; Ђока Стојковић, директор гимназије у Неготину; Светозар Обрадовић, управитељ Више Женске Школе у Крагујевцу; Сима Златичанин, директор гимназије у Врању; Д-р Милан Радовановић управник Опште Државне Болнице; Сава Антоновић, професор III београдске гимназије; Јосиф Ковачевић, професор београдске реалке; Мирко Поповић, професор II београдске гимназије; Добросав Ковачевић, професор Богословије Св. Саве; Михаило Ј. Борђевић, професор I београдске гимназије; Д-р Светолик П. Стевановић, професор I београдске гимназије; Урош Благојевић, учитељ из Београда, и Михаило Станојевић, учитељ из Београда.

Савет је ово саопштење примио к знању.

III

Г. Д-р Петар Л. Вукићевић, редовни члан Савета и заступник председника, позива Савет да, на основи члана 4 закона о уређењу Главног Просветног Савета, изабере себи потпредседника.

Савет је изабрао за потпредседника Главног Просветног Савета г. Д-р Петра Л. Вукићевића, свога редовног члана и вршиоца дужности начелника министарства просвете.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 15. овога месеца, ПБр. 12.911, којим је спроведена Савету на оцену

молба г. Петра Симоновића, свршеног правника Загребачког универзитета, који је молио за место суплента у средњим школама, или за учитеља основних школа.

Савет је одлучио: да г. Д-р Миливоје Н. Јовановић, редовни члан Савета, прегледа молбу и документа молиочева и да о њима Савету реферује.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 3. овога месеца, ПБр. 10.368, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Спиридона Грујића, ђака Берлинског Универзитета, који је молио да му се четворогодишње студије на Берлинском Универзитету уваже у свршени факултет и да се постави за наставника математике и физике у средњим школама.

Савет је одлучио: да г. Петар А. Типа, редовни члан Савета, проучи документа молиочева и да Савету реферује: да ли се г. Грујићу четворогодишње студирање на страном Универзитету може сматрати да је свршио факултет и да ли, према томе, има прописне квалификације за наставника средњих школа и за коју врсту наставника.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 7. овога месеца, ПБр. 10.636, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Милоша Р. Милошевића, писара Главне Контроле, који је свршио филозофски факултет на Великој Школи и молио за место суплента у учитељској школи.

Савет је одлучио: да г. Д-р Душан Рајичић, редовни члан Савета, проучи документа молиочева и да о њима Савету реферује.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 5. овога месеца, ПБр. 9706, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јосифа Ст. Цветановића, свршеног студента Московске Духовне Академије, који је молио за место наставника у Богословији, или у средњим школама.

Према реферату г. Д-р Чед. Митровића, редовног члана Савета, а на основи чл. 7. закона о Богословији са изменама истог закона од 11. децембра 1898. године. Савет је одлучио: да г. Јосиф Ст. Цветановић има прописне квалификације за наставника богословских предмета у Богословији.

VIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 5. овога месеца, ПБр. 7.784, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Милана Р. Бошковића, кандидата богословља Петроградске Духовне Академије, који је молио за место наставника у Богословији или у учитељским школама.

Према реферату г. Д-р Чед. Митровића, редовног члана Савета, а на основи чл. 7. закона о Богословији са изменама истог закона од

11. децембра 1898. године, Савет је одлучио: да г. Милан Р. Бошковић прописне квалификације за наставника богословских предмета у Богословији.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 8. јула ове године, ПБр. 8.389, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Симе Савића, свршеног студента Московске Духовне Академије, који је молио да се оквалификује за наставника Богословије и средњих школа.

Према реферату г. Д-р Чед. Митровића, редовног члана Савета, а на основи чл. 7. закона о Богословији и измена истог закона од 11. децембра 1898. године, Савет је одлучио: да г. Сима Савић има прописне квалификације за наставника богословских предмета у Богословији.

X

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. прошлога месеца, ПБр. 9.122, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђице Катарине Гавриловићеве, учитељице у Протини, која је према поднесеном уверењу лекарске комисије, молила за једно-годишње одсуство ради лечења, или да се стави у пензију.

Савет је одлучио: да г. Д-р Душан Рајчић, редовни члан Савета, проучи ову молбу г-ђице Гавриловићеве са свима поднесеним документима и да Савету реферује.

XI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 5. прошлог месеца, ПБр. 9.956, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г. Стевана Добричића, учитеља из Пожаревца, према уверењу лекарске комисије, требало ставити у пензију.

Савет је одлучио: да г. Д-р Душан Рајчић, редовни члан Савета, проучи сва акта о овоме предмету и да по том Савету реферује.

XI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 13. овога месеца, ПБр. 12733, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г-ђу Марију М. Петковићку, учитељицу у Нишу, према поднесеном уверењу лекарске комисије, требало пензионovati.

Савет је одлучио: да г. д-р Душан Рајчић, редовни члан Савета, проучи акта по овоме предмету и да Савету реферује.

XII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 13. овога месеца, ПБр. 11881, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г-ђу Лепосаву Ристићку, учитељицу у Баточини, према поднесеном уверењу лекарске комисије, требало пензионovati.

Савет је одлучио: да г. д-р Душан Рајчић, редовни члан Савета, проучи акта по овоме предмету и да Савету реферује.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

XIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 19. прошлог месеца, ПБр. 11202, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г-ђу Катарину Јовановићку, учитељицу из Пожаревца, према поднесеном уверењу лекарске комисије, требало пензионovati.

Савет је одлучио: да г. д-р Душан Рајичић, редовни члан Савета, проучи акта по овоме предмету и да Савету реферује.

XIV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 7. овога месеца, ПБр. 9971, којим се пита Савет за мишљење: да ли би се г. Станко Петровић, пређашњи учитељ, могао повратити у учитељску службу.

Савет је одлучио: да г. д-р Душан Рајичић, редовни члан Савета, проучи акта по овоме предмету и да Савету реферује.

XV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 25. прошлог месеца, ПБр. 11731, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г-ђу Роксанду Кречковићку, учитељицу у пензији, према поднесеном лекарском уверењу, требало повратити у учитељску службу.

Савет је одлучио: да г. д-р Душан Рајичић, редовни члан Савета, проучи акта по овоме предмету и да Савету реферује.

XVI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 25. прошлог месеца, ПБр. 11720, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г-ђицу Милицу Михаиловићеву, учитељицу у пензији, према поднесеном лекарском уверењу, требало повратити у учитељску службу.

Савет је одлучио: да г. д-р Душан Рајичић, редовни члан Савета, проучи акта по овоме предмету и да Савету реферује.

XVII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17. јуна ове године, ПБр. 7375, којим се Главни Просветни Савет, у вези своје раније одлуке по кривици г-ђице Даринке Мајурчеве, пређ. учитељице, пита за мишљење: каквом казном треба казнити г. Светозара Павловића, учитеља.

Савет је одлучио: да г. д-р Чед. Митровић, редовни члан Савета, проучи све акте по овоме предмету и да Савету реферује.

XVIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 7. овога месеца, ПБр. 12834, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Мине Миљковића, професора, који је молио за одобрење да се његова „Историја Општа“, коју је поднео у рукопису, може употребљавати као уџбеник у Вишим Женским Школама.

WWW.UNILIB.RS

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р Јован Радонић, ванредни професор Универзитета, Лука Зрнић, професор београдске реалке, и г-ђица Лепосава Бошковићева, класна учитељица Београдске Више Женске Школе, да према Правилима о уџбеницима комисијски прегледају ову књигу и да о њој Савету поднесу заједнички реферат.

XIX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 10302, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Војислава Стевановића, учитеља цртања у Јагодинској учитељској Школи, који је молио за одобрење да се његов „Наслон за цртање“ може за сада употребљавати као спољно наставно средство при цртању у средњим, учитељским и вишим женским школама.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Стеван Трифунковић, виши учитељ, и Никола Соколовић, учитељ из Београда, да „Наслон за цртање“ проуче и да о њему Савету реферују заједничким рефератом.

XX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 18. овог месеца, ПБр. 11221, којим је спроведена Савету на оцену молба Надежде Ј. Ђорђевићеве, ученице III разреда теразијске основне школе, која је молила да јој се да издржање из фонда пок. владике ужичког Вићентија Кресојевића.

Савет је одлучио: да се ова молба упути на мишљење Надзорном Одбору Задужбине владике ужичког Вићентија Кресојевића.

XXI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 23. августа ове године, ПБр. 11517, којим је спроведена Савету на оцену молба Надежде М. Кресојевића, ученице III разреда Крагујевачке Више Женске Школе, која је молила да јој се да издржање из фонда владике ужичког Вићентија Кресојевића.

Савет је одлучио: да се ова молба упути на оцену и мишљење Надзорном Одбору Задужбине владике ужичког Вићентија Кресојевића.

XXII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 20. овога месеца, ПБр. 13759, којим су спроведена Савету на оцену сва акта по кривци г. Животе Ђорђевића, учитеља из Смрдљиковца, с питањем за мишљење: да ли овај учитељ, према природи учињене кривце, може и даље остати учитељем, или га треба отпустити из учитељске службе.

Савет је одлучио: да г.г. д-р Чед. Митровић и Петар А. Тина, редовни чланови Савета, проуче све акте по овоме предмету и да Савету реферују.

XXIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 20. овога месеца, ПБр. 10352, којим је спроведена Савету на оцену

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

молба г. Мите Живковића, професора III београдске гимназије, који је молио да се прегледа друго издање првога дела његове Латинске Читанке.

Како је употреба ове књиге раније одобрена, то је Савет сада прегледао само техничку страну њену и одлучио: да се она по техничкој изради и у овоме издању може употребљавати у средњим школама.

XXIV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 26. овога месеца, ПБр. 14264, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Павла Поповића, ванредног професора Универзитета, који је молио да се прегледа техничка израда трећег издања његове „Француске Граматике за средње школе“ и да се одобри употреба овога издања у средњим школама.

По прегледу техничке израде трећег издања ове књиге Савет је одлучио: да се она, по техничкој изради, и у овоме издању може употребљавати у средњим школама као уџбеник приватног издања.

XXV

Прочитан је реферат г.г. Љубомира М. Протића и д-р Чед. Марјановића о књизи: „Веронаука“, коју су у рукопису поднели г.г. Милан Рабреновић и Славољуб Панић, учитељи, и молили да се она, кад се одштапа, препоручи наставницима народних школа за ручну књигу и за књижице народних школа.

Реферат г.г. Љубомира Протића и д-ра Чед. Марјановића гласи:

Главном Просветном Савету

Част нам је изјавити да смо прочитали књигу у рукопису: *Веронаука*, ручна књига за наставнике и наставнице основних школа, коју су приредили Милан Рабреновић и Славољуб Панић, учитељи, и своје мишљење о њој износимо овде према захтеву Гл. Пр. Савета.

У нас се у опште много критикује, а мање се ради што стварно. Говори се и пише какви су школски закони (и обично се налази да неваљају), замера се правилима, уредбама, упуствима, и расписима, али се нерадо улази у суштину наставе, за коју се махом тврди како и она не ваља, а слабо се ко упушта да расправља и специјална наставна питања, од чијег правилног решења много зависи и прави успех у настави и васпитању у опште.

Писци горњег списка не раде тако; они чине необично леп изузетак од онога како је у нас готово на свима пољима јавнога рада. Њих као да се не тиче много школска политика. Њима, и ако није споредно што је већина главно, ипак је најважније оно што је занемарено. Они су ставили себи у задатак да проуче: шта је сврха хришћанске науке у основној школи, која грађа да се обрађује и како да се то најбоље изведе, па да се сврха постигне, коју има и све васпитање у народним школама.

Несумњиво је да са овим питањима још нису начисто ни многи наставници, о чему су писци и сами стекли искуства; они су зато и дошли на мисао да саставе ручну књигу за наставнике. Они стога и кажу: „Учители осећају потребу да у место данашњих уџбеника намењених ђацима ос-

новних школа имају ручке књиге за наставнике, из којих ће учитељи за своја предавања узимати оно и онолико, колико је потребно.“ Њихова је намера добра, и зато они заслужују похвалу.

У својим излагањима дотакли су се и садашњег наставног програма из науке хришћанске, па су му умесно замерили да има мана, јер грађа није најбоље одабрана, па није правилно ни распоређена. Они су у праву. Покушали су да покажу, која би грађа требала да се узме и којим редом да се обрађује, шта да се узме поименце да обрађује у појединим разредима. И у овоме су умесно поступили, јер су истакли оно што је најважније, и што највише може да послужи извођењу идеалног циља, који овај наставни предмет има у основној школи. (Створење света, први грех, Кајин и Авел, потоп и Ноје, Аврам и Лот, рођење Исаково, жртва Аврамова, Јосиф, Мојсије, ослобођење Израћанаца и прелаз преко црвеног мора, Израћанци у пустињи, закон Божији, Давид и Голијат, Пророци, Св. Јован Крститељ, Св. Дева Марија, Вавеђење, Благовести, рођење Христово, Срећење, Мудраци с истока, детињство Христово, Крштење Христово, припрема Христови за проповедање своје науке, Христови наука: о милостивом Самарјанину, богаташ и Лазар, о немилостивом слуги, о послушном и непослушном сину, о неваљалом сину, о царнику и фарисеју, о сејачу, о даровима, итд. итд.)

По себи се разуме да је много зависило и од организације наших основних школа те се није могло узети понешто од напред наведеног градива, и да се понешто зато обрађује раније него што би иначе требало. Ипак је добро што су писци нагласили шта све и којим редом ваља да се обрађује. Школе се морају уређивати према задатку, који имају, и не сме се задатак подешавати према њиховом непотпуном и неударном уређењу.

„Ова књига неће дати сва готова предавања, али даје сав прикупљен и сређен материјал, те га не морају гражити по другим књигама,“ тако веле писци. И донста код сваке методичке јединице они казују: 1. шта се хоће да постигне дотичном грађом, 2. излажу ново градиво, наводећи са свим оправдано текстове, да кажемо оријиналне, као што је у Светом Писму, 3. наводи се богата грађа за поређење, и онда 4. ставови, који садрже у кратко речене етичке и религиозне поуке до којих се помоћу дотичне грађе (метод. јединица) долази, и 5. истакнути су разноврсни примери, у којима се огледа примена етичких и религиозних истина

Сав овај посао врло је марљиво израђен. Прикупљено је доста грађе, која се с успехом може применити на појединим ступњевима у настави. Али начин обраде, како то они предлажу, непознат је још многим наставницима, а при том су одељци: *методске и наше напомене* сувише кратки, да би се из њих могла упознати ова иначе правилна методика. Због тога је опасност да понеки наставници не схвате буквално као да се ова богата грађа мора прелазити сва и на сваком ступњу обрађивати, како је у спису поређано. Ваљало би то нарочито објаснити и истаћи најбоље примере, најбоље ставове, па изриком нагласити да све наведено не треба узимати, јер ако би неко покушао да све употреби на пр. што је наведено на стр. (односно таблицама) 67., 70 и 73., онда би то било више од и сувише,

У књизи имају и неколика предавања, испржније изведена, као: о потопу и Ноју, богаташу и Лазару. Она су доста марљиво разрађена, само је анализа доста пространа, те би је требало скратити,

Укупно узето: овај спис, који су саставили ови млади и необично вредни и школи предани учитељи, за хвалу је. Он ће бити прва и велика добит у нашој школској књижевности.

По себи се разуме да ће писци овде онде угладити још језик и до-терати га, јер се поткрала понека погрешка.

Према овоме наше је мишљење да Гл. Просветни Савет може пред-ложити Г. Минист руда се овај спис, кад буде штампан, препоручи за све основне и учитељске школе. Биће ово одлична помоћна књига и за учи-теље и за ученике учитељске школе, ако га буде било у књижицама школским.

Главном Просветном Савету захвални на поверењу

Љуб. М. Протић

Д-р Чед. Марјановић проф.

Савет је усвојио овај реферат г.г. референата и одлучио: да се књига: „Веронаука“, од Милана Рабреновића и Славољуба Панића, учитеља, кад се одштапа, може препоручити за књижице народних и учитељских школа.

Г.г. Љубомиру М. Протићу и д-ру Чед. Марјановићу, у име хо-норара за реферовање о овој књизи, одређено је свега *педесет (50) динара*.

XXVI

Прочитан је реферат г.г. Павла Поповића и Михаила Ј. Ђорђе-вића, професора, о плану за израду Српске Читанке за ниже разреде средњих школа, коју је намеран изградити г. Светозар Павић, професор.

Реферат г.г. Павла Поповића и Михаила Ј. Ђорђевића гласи:

Господине Председниче,

Част нам је известити вас да смо прегледали план за израду српске читанке за ниже разреде средњих школа у Турској који је поднео Г. Све-тозар Павић, професор гимназије у Солуну, и да тај план у начелу одо-бравамо.

С одличним поштовањем,

6. јуна 1906. год.

у Београду.

Павле Поповић

Мих. Ј. Ђорђевић

Савет је усвојио овај реферат г.г. референата и одлучио: да је добар план по коме је г. Светозар Павић професор, намеран изградити Српску Читанку за ниже разреде средњих школа за ученике српских школа ван граница Краљевине Србије.

XXVII

Прочитано је писмо г. Драгутина Костића, професора, којим из-вештава Савет да му је немогуће прегледати „Историју Српскога На-рода, за III разред средњих школа“, коју је у рукопису поднео г. Јован Ђорђевић, професор, и молио за одобрење да се она, кад се оштапа, може употребљавати као уџбеник у нижим разредима средњих школа.

У исто време прочитан је и реферат пок. Стевана Сремца о овој књизи, који је Савету поднео сам 5. јула ове године.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Реферат пок. Ст. Сремна гласи:

Главном Просветном Савету

Актом својим (Бр. 39. 5. маја 1905.) указао ми је Глав. Просв. Савет почаст кад ми је послао „Историју Српскога народа од настаријих времена до XV. в.“ коју је написао проф. Јов. Ђорђевић, да је прегледам и да кажем: може ли се та књига употребити као привремени уџбеник у III. р. средњих школа.

Ја сам то дело прегледао два пута; раније оно штампано већ, и сада ово у рукопису што ми је послато. Дакле дело ми је добро познато и ја налазим да се оно може употребити као уџбеник.

Једино што би приметио то је ово:

1. Жупанијско доба од Властимира до Часлава не би требало онако с детаљима износити. Из дугогодишњег искуства знам да је то деци тешко; стаје их много труда, немају прегледа, није им много јасно, — уче да потом што пре забораве, јер апсолутно је немогуће запамтити оно како сви ти жупани бегују час Бугарима, час Византинцима, час Хрватима; како их после ови посађују на престо; како они после мењају политику, отпадају од једних прелазе другима, бивају протеривања и т. д. Место тога далеко би боље било дати тачну карактеристику тога времена. Она би била и краћа и боља за деције схватање.

2. Боље би било да се историја појединих наших земаља износи засебно; историја Рашке или Србије, историја Босне, историја Хума, Зете, историја Дубровника — свака да се изнесе у засебном одељку а не овако синтронистички на још у малим и кратким периодима. Из искуства знам да је овако излагање, — како је било и у књизи госп. Љ. Ковачевић и Љ. Јовановића, — деци било веома тешко запамтити, научити и наћи се и имати прегледа. А кад се пређе историја Немањинске Србије, па Босне, па Зете, па Хума, па Дубровника онако једно за другим, иде деци много лакше јер је прегледније.

Књига је написана добрим језиком а добро је што се писац освртао и на народна предања и желети би било да још више од народног предања унесе у уџбеник, јер то је оно што је и до сад васпитавало и кретало наш народ. Кад велики и силни, уједињени народи не избацују предања него их уносе у уџбенике, држим да ми мали, слаби и политички неуједињени треба још пре и још више то да радимо.

Дакле још једном понављам, да сам тога мишљења: *да се књига Ј. Ђорђевића „Историја Срп. Народа“ може употребити као уџбеник.*

5. јуна 1906. год.

Београд.

С поштовањем

Стеван Сремац

проф. реалке

Како пок. Ст. Сремац, према саветској одлуци са 908. састанка није о овој књизи поднео Савету заједнички реферат с г. г. Луком Зрнићем и Драгутином Костићем, професорима, то је Савет одлучио:

да се умолу г. г. д-р Станоје Станојевић, д-р Михаило Р. Поповић и Лука Зрнић, професори, да ову књигу у рукопису комисијски прегледају и да о њој Савету поднесу заједнички реферат.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

XXVIII

Писмом г. Министра просвете и црквених послова од 5. априла 1905. године ПБр. 6579, спроведена је Савету на оцену молба пок. Стевана Сремаца, професора, који је молио за одобрење да се и даље може употребљавати као уџбеник приватног издања књига „Општа Историја, прва књига, за II разред средњих школа“ од пок. Јована Борђевића.

Како је пок. Сремац у овој својој молби у исто време био изјавио да ће он у ову књигу унети извесне измене, то му је Савет био ставио у дужност да ове измене по његовој жељи поднесе до краја априла ове године, ну он није доживео да овај посао сврши, те је ова ствар у Савету постала беспредметна и стога је Савет одлучио: да се овај предмет скине с дневног реда и акта врате г. Министру просвете и црквених послова.

Овим је завршен овај саветски састанак.

НАУКА И НАСТАВА

О ПИСАЊУ ОСОВНИХ ИМЕНА ОД ДВЕ И ВИШЕ РЕЧИ.

У априлској свесци „Просветног гласника“ од ове године изишао је чланак г. Владана Јовановића под натписом: *Да ли треба писати великим писменима особене¹ појмове, који се састоје из двеју или више речи?* Овај се чланак тиче прве тачке нашега чланка о великом слову, која је под заглављем *Црна Гора или Црна Гора?* изишла у „Наставнику“, св. за новембар-децембар прошле године.

Г. Јовановић у свом чланку покушава да обори наш (resp. Новаковићев) принцип о писању све великих почетних слова у особним именима од две и више речи (*Црна Гора*), затим правда своје „доскорашње“ мишљење о писању само првога почетног слова (*Црна гора*), и најзад износи свој нов предлог: да се у овим речима пишу мала почетна слова (*ирна гора*). Све ово заузима половину чланка (стр. 6.—12.), а читаву *половину* (стр. 1.—6.) чини један развучен увод, који с главним питањем има мало везе. Главно питање треба да је: да ли особна имена („особене појмове“) од две и више речи треба писати с великим почетним словом у свакој речи или не? Управо: да ли је наш принцип тачан или не? Ако није, *доказати* да није тачан, и изнети, опет на основу доказа, *како* треба писати. Међутим од 6 листа — који управо и чине сам чланак — говори се против нашега прин-

¹ У старословенском језику нема речи **осок(ѣ)нѣ*, него само *осовѣнѣ* (-ѣна, -ѣно) [Mikl. Lex. 520]. Исто тако, у старим српским споменицима налазимо само *осовѣнѣ* (-ѣна, -ѣно) *separatus* (Данич. „Рјечник из књиж. стар. срп.“ 237). Код Вука нема ни *особен* (-ена, -ено) ни *особан* (*особни*) -бна -бно; али има реч *особница* seine Eigene. propria („Рјечник“³, стр. 488.), а то је могло постати само од *осовѣнѣ* -ѣна -ѣно. Према томе, треба казати *особан* (*особни*) -бна, -бно, а не *особен-ена-ено*, како пише г. Јовановић. *особан* (*особни*) употребљавају многи граматичари (Новаковић, Стојановић, В. Вујић и др.). Па и сам г. Јовановић пише на крају свога чланка „*особна имена*“ (стр. 12. отиска), и ако свуда на другим местима пише *особен-ена-ено* („особен појам“)!

пица управо само на *половини стране*, а све остало односи се на уводе, коментарисање „доскорашњег“ мишљења и излагање туђега и свога но вога мишљења о писању ових речи.

Писање особних имена од две и више речи (Црна Гора, Српска Краљевска Академија и др.) спада у најтежа и „најшкакљивија“ питања српскога правописа. Оно се не даје тумачити ни етимолошки ни фонетски, него спада у питања која се решавају општим договором („конвенционални правопис“). Како општи *usus* реши, томе морају следовати сви писци и књижевници. Али не треба мислити да је конвенционални правопис потпуно самовољан, и да постаје без икакве потребе, по властитој жељи овога или онога писца или књижевника, на кога се после угледају други, те реше ствар у његову корист. И конвенционални правопис мора имати свога оправдања, мора имати своје *принципе*. Тако, н. пр., писање великога слова у особних именица има свој принцип у *разликовању* речи истога облика а различног значења, што ћемо доцније нарочито показати. У старо време писале се не само особне именице малим словима, него се мало слово писало и иза тачке у почетку нове реченице. Сад, пак, пишемо велико слово иза тачке ради веће *јасности*, т.ј. да се одмах види одакле почиње нова мисао, нова реченица, те да се избегне психички оправдано затрчавање из једне целине у другу, кад не би било видљива знака да нам то не да. Исто тако, у старо време писале се све речи заједно, т.ј. низала се слова једно за другим, и наши су стари „разумевали оно што је написано и нису били у „логичкој заблуди“. Али сада се граматичке речи, кад имају своје самостално значење, одвајају једна од друге, да се помогне јасности и разумљивости текста, и да се брже распознаје етимолошки смисао речи. Међутим, много је практичније и лакше бити без овога, јер се све ово мора учити; па су ипак ово усвојили *сви* писци и књижевници, и нико се не буни против овога намета. Зато и није потпуно тврђење г. Јовановића да се питања конвенционалног правописа „не могу расправљати с научног гледишта, него *једино*¹ с практичнога гледишта: да ли је у извесном случају боље, лакше и практичније писати овако или онако.“ Држећи се слепо овога принципа и у писању особних имена, г. Јовановић због тога и пада у основцу погрешку: да обара и оно што се оборити не може; што је обичајем, као *неопходно потребно*, већ укореењено у писању. Зато и цело његово излагање како је наш (resp. Новаковићев) принцип „неоснован, непрактичан и претеран“, није засновано само на аргументима, него се једнако удара на то: *како је много „простије, лакше и практичније“ писати мала него велика поштна слова*. Доцније ћемо

¹ Наш курзив.

показати koliko ово начело вреди, и koliko је г. Јовановић у писању особних имена доследан.

Пошто писање особних имена састављених из две или више речи још није довољно уједначено, ми смо покушали да нејасно и непотпуно правило Новаковићево упростимо и јасније искажемо, и да изнесемо што је могуће више примера по групама, као примену тога правила. Пишући то правило, ми смо се надали да ће узбунити многе који тако не пишу, јер је освештана истина: *quieta non movere*. Нама је баш био циљ да тиме покренемо још кога да о томе каже своју реч, па да се после дужег расправљања донесе завршни суд: по ком ће се принципу ова имена писати. Ми не спадамо у затупане браниоце свога мишљења, кад се *разложно* докаже да оно није тачно. Што год се објективно докаже да је боље, ми ћемо бити први који ћемо то усвојити, јер то иде у прилог саме ствари. Зато смо с великим интересовањем дочекали појаву овога чланка. Али, како нас „разлози“ г. Јовановића против нашег мишљења о писању особних имена од две и више речи ни мало нису задовољили; и како се овде износи једно ново, сасвим апсурдно мишљење, које се апсолутно никако не може усвојити: — овим чланком опширно ћемо се позабавити. Том приликом казаћемо своје мишљење и о многим стварима о којима смо мислили доцније нарочито да говоримо.

Цео чланак може се поделити у 4 одељка: 1.) увод, 2.) говор о нашем правилу, 3.) одбрана ранијег мишљења и 4.) нов предлог о писању ових имена.

* * *

У уводу су најпре општа, у главном тачна, резонувања о правопису и о његову развитуку. Затим се вели: „Што се специјално нашега књижевнога језика тиче, у њему данас има утврђених правила: кад, у којим *речима*¹, и у којим *случајевима*¹ треба писати велико писме. У њима данас више нико не греш, и сви без разлике пишу подједнако.“¹ Г. Јовановић не казује која су то „утврђена“ правила, али то су свега два: о особним именицама (*Дунав*) и заједничким именицама које значе имена народа (*Србин*). *Утврђених* правила о писању појединих речи или *случајева*, тако да се сви писци слажу, немамо, сем ако г. Јов. као разне „случајеве“ сматра оно што је Новаковић посебице говорио о особним именима од једне речи. А ми смо у свом чланку о великом слову показали да се ни у тим специјалним случајевима (имена месеца, имена наука, имена вера и људи неке вере и др.) писци не слажу, те по томе та се правила не могу сматрати као „утврђена.“ Ми смо о тим специјалним случајевима нарочито говорили и докази-

¹ Наш курзив.

вали како треба писати, те према овоме тврђење г. Јовановића није довољно тачно.

Одмах затим г. Јовановић вели: „Али покрај ових утврђених правила, имамо у нашем књижевном језику и таквих случајева, где се писци не слажу, и где сви не пишу подједнако. **То је случај кад се какав особен појам казује не само једном, него двома или више речима.**“¹ „Да би се видело колика је у том погледу¹ недоследност и неједнакост у данашњем књижевном језику,“ г. Јовановић помиње мноштво примера из неколико овогодишњих свезака „Српског књижевног гласника.“ Сви ови примери треба, дакле, да су **особна имена** од једне и више речи и ништа друго. Да прегледамо сада те примере, да видимо да ли они сви значе особна имена или не.

Пре свега, имамо да поменемо да г. Јовановић нигде не ставља ни име свеске ни број стране одакле су примери узети. Сем тога, за неке слабо познате примере не зна се поуздано шта управо значе, а баш због свога *значања* се и наводе. Ми смо такве случајеве тражили у оригиналу и нашли смо их готово све; али ако их нисмо нашли свуда у оном смислу како их је г. Јов. употребио, кривица може бити само до њега, што је себи допустио овај нехат.

Пре него што почнемо прегледати поједине примере, треба бити начисто с тим шта су то **особна имена** (код г. Јов. „особени појмови“); јер ако се то добро не зна, него се особна имена мешају са заједничким, онда грешењу и недоследности нема краја.

Ми смо у свом чланку рекли ово: „Дакле, цело се питање своди на то шта треба подразумевати под изразом „*особно име*.“ Напред смо већ видели да „*особно име*“ значи име нечему што је *једно једино*. То име може бити састављено од једне или више речи, и све се речи — ма колико их било — пишу с великим почетним словом. Име мора значити нешто конкретно или замишљено као конкретно“ (ор. cit., стр. 437.). Дакле, *кад једна или више речи значе име нечему што је једно једино; кад добијају једно опште значење, стварно или замишљено као стварно: онда је то „особно име.“* Тако, н. пр., особна су имена: *Дунав* (име једне једине реке), *Авала* (име једне једине планине), *Србија* (име једне једине државе), *Ниш* (име једне једине вароши), *Црна Река* (име једне притоке Тимока), *Стара Планина* (име једне једине планине), *Црна Гора* (име једне једине државе), *Нови Сад* (име једне једине вароши), *Свети Сава* (име једног јединог свитеља), *Извозна Банка* (име једне једине новчане установе), *Управа Фондова* (име једног јединог новчаног завода), *Српска Књижевна Задруга* (име једне једине књижевне установе), *Српска Краљевска Академија* (име једне једине установе), *Коло Српских Сестара* (име једног

¹ Ми ћетичемо.

једног друштва), *Прво Српско Велосипедско Друштво* (име једног јединог друштва), *Главни Савез Српских Земљорадничких Задруга* (име једног јединог удружења) ит.д. Тако треба схватати особна имена. А сад да видимо како их схвата г. Јовановић.

Од 126 наведених примера права су особна имена („особени појмови“) ови примери: *Порта* (=Турска) *Бал-Плац* (м. *Бал-плац*). *М(м)иришкетски С(с)поразум* (име једног дипломатског споразума, који се увек тако зове¹) *Македонско П(п)итање* (стално име једног дипломатског проблема који се тиче Македоније²), *Берлински У(у)говор* (утврђено име једног дипломатског акта, извршеног на заједничком конгресу европских дипломата 1878. год.), *Александријско Питање* [име једног дипломатског спора између Француске и Дубровника (год. 1572.—1579.) око заштите трговинских интереса у Египту], *Источно Питање* (опште-примљено име једног нерешеног дипломатског проблема који се тиче „Истока,“ т.ј. Балканског Полуострва), *Карловачки мир* (утврђено име једног историјског догађаја, кад је утврђен мир између две државе у месту под чијим је именом он познат), *балканско питање* (друго, ређе име „Источног Питања“), *чиновничко питање* (стално име једног државно-политичког проблема³), *мароканско питање* (име једнога дипломатског проблема који се тиче Марока), *илирски покрет* (утврђено име једне епохе у историји српско-хрватске књижевности), *Крајњи Исток* (име *крајње* области руске царевине у Азији, т.ј. Манџурије с изгубљеним Квантунгом и Порт-Артуром), *Јадранско Море* (стално име једног јединог мора), *Балканско Полуострво* (стално име једног јединог полуострва, као и: Камчатка, Аљаска, Калифорнија ит.д.), *Ближи Исток* (друкчије име Балканског Полуострва), (Кнежевина) *Црна Гора* (Црна Гора — име једне државе), *Средоземно Море* (име само једног мора), *Охридско језеро* (име једног језера), *Егзархат бугарски* (име највише прквене власти бугарске), *Главни Просветни Савет* (име једне просветне установе), *Српска Краљевска Академија* (име једне научне установе), *Народно-Црквени Сабор*⁴ (име једне црквено-политичке установе у Војводини), *Школа Политичких Наука* (*École libre des sciences po-*

¹ Он би се могао називати разним именима: „руско-аустројски споразум,“ „руско-аустројска погодба“, „споразум између Аустрије и Русије“ и др.; али његово је службено, дипломатско, име увек *Миришкетски Споразум*.

² Оно би се могло изразити и именима: „Питање о Македонији“, „Судбина Македоније“, „Шта ће бити с Македонијом?“ и др.; али његово је службено, утврђено име *Македонско Питање*.

³ Кад се ове речи напишу малим писменима, може се мислити да је то „питање чиновника“, да „чиновници за нешто питају“; а кад се напише *Чиновничко Питање*, значи да обе речи добијају једно опште значење: име једног државно-политичког питања.

⁴ Место *Народно-црквени Сабор*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

litiques), *Српско Књижевно¹ Друштво* (име једног јединог друштва), (Енглеска) *Плава Књига* (Плава Књига-стално службено име једне књиге за дипломатску преписку министарства спољашњих послова у Енглеској). Свуда овде треба да су почетна слова у свима речима велика.

С особним именима („особеним појмовима“) очевидно немају никакве везе ови примери: *европски мир*, *руско-јапански мир*, *руско-аустријски споразум*, *спор дубровачко-француски*, *јапанско-енглески савез*, *турско-бугарски споразум*, *персонална унија*, *царински савез*, **аустро-угарска криза (!)** *српско-бугарски уговор*, **на Истоку (!) Јадранскога Мора²(!!!)**, **балкански народи** (Ово значи име нечему што је једно једино!!!), *Конгрес М(м)акедонских Р(р)волуционара* (Ово значи стално име једнога јединога конгреса македонских револуционара, који ће бити забележен у историји под тим именом!), *Састанак Југословенских Књижевника и Уметника* (Ево га — већ други у Софији!), *Финансијска К(к)онтрола у Македонији* (Има финансијске контроле и у Грчкој!), **Парламенти европски** (име нечему што је једно једино!!!), *Чешки гудички квартет* (т.ј. четири гудачка уметника — Чеха!), **Одбор од 15 лица** (Који ли је то, Боже мили, одбор у свету, који је познат увек под именом „Одбор од 15 лица“?!), *енглески П(п)арламенат* (Законодавно тело у Енглеској носи стално службено име „Енглески Парламенат“ !!!³), **коалирана угарска опозиција** (Има једна једина коалирана опозиција у свету, и она се увек назива „коалирана угарска опозиција“ !!!), **Цивилни Агенти** (Ово значи име нечега што је једно једино у свету!!!), **Султан** (У свету је само један султан!), **Силе** (множина!), **Велке Силе** (име нечега што је једно једино!), **Душа** („конкретна“ именица! Упореди: правда, поштење, живот, смрт, младост ит.д.), **Тело** (Само је једно тело!), **Г. Војновић** (Књижевник Иво Војновић зове сам себе увек „Г. Војновић“ !!!), **Г. А. Шантић** (Песник Алекса Шантић треба сам себе да потписује „Г. А. Шантић“ !!!), **надвојвода Јосиф** (По томе би особно име била свака титула или име занимања, као: *професор Јагић*, *проф. Јеленко Михаиловић*, *географ Карић*, *капетан Илија*, *поп-Пера*, *учитељ Никола*, *госпа-Сојка*, *господин-Јоса*, *барон Банфи*, *гроф Голуховски*, *краљ Ђорђе*, *цар Никола*, *маршал Јамагата* ит.д.), **гроф Андраши**, **цар** (У свету има један једини цар! То је г. Јовановићу особна именица!!!), **да ме извините, господо** (Ово је име нечему што је једно једино!!!), **Аустријски посланик** (У свету има један једини посланик, и то „аустријски“, као год што су „особна

¹ Ово се друштво зове „Српско Књижевничко Друштво“.

² Ово му све значи име нечега!

³ Г. Јовановића је ваљда почео привде „енглески“, који ограничава принадање значења речи „парламенат“ на нешто што је само једно (Енглеска), као што парламенат може бити још: француски, српски, бугарски, угарски ит.д., на овет то нису особна имена.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

и: аустријски конзул, аустријски војни аташе, аустријски грађанин, аустријски поданик, аустријска лађа, аустријски војник, аустријска варош ит.д.!!!), **Јужни Словени** (Ово му значи име нечему што је *једно једино!!!*), **немађарске народности** (Разуме се, по г. Јов., *једни* је немађарска народност!!!), **балкански народи** (Сви балкански народи чине име *једног* народа!!!), **закон о штампи** (Само је *један* овакав закон у свету, и зове се „закон о штампи“!!!), **систем прогресивне порезе** (*Један* је „систем“ у свету, и он носи увек такво име и никако другачије!!), **аутономна царинска тарифа** (*Једна једина* тарифа у свету, у свима државама, носи назив „аутономна царинска тарифа“!!!). Свуда овде треба да је мало почетно слово у свима речима, сем ако је нека реч особна именица.

Примери: „Дубровачка Трилогија“,¹ „Ивкова Слава“, „Дубровачки Циклус“, „Отргнути Живот“, „Плаве Легенде“, „Антички Мотиви“, „Јадрански Совети“, „Приморска Обличја“, „Историја Српскога Народа“, „Илустрована Историја Српскога Народа“, „Српска Библиотека“, „Злочин Римске Цркве“(?), „Дивља Патка“, „Тако је морало бити“, „Приповетка о девојци без руку“, „Платонски брак“, „У часовима одмора“, „Словеначка библиографија од 1500—1900“, „Кнезова књижица“², „Историја словеначке књижевности“, „За матерински гјеџ“, „Петостопни (српски) трохеј“, „Српска Ријеч“, „Српски Књижевни Гласник“, „Проглас Човекових и Грађанинових Права“, „Јазавац на Суду“, „Кнегиња од Багдада“, „Историјски Развитак Полицијских Власти у Србији“(?) и „Војничко Ропство и Величина“, — све су то *натписи* на књигама, новинама и часописима. О *натписима* ове врсте ми смо посебице говорили у тач. 6. свога чланка о великом слову, па смо казали да је при њихову цитирању у тексту уобичајено писање све великих почетних слова „ако је натпис само именица, или именица и који придев“ (стр. 445.), иначе се пише само прво слово велико. Натписи на књигама, листовима, часописима и др. *лице* на особна имена, јер су стална *имена* појединих дела. Једно то, а друго и уобичајено писање све великих почетних слова „ако је натпис само именица, или именица и који придев“, — преварило нас је да *оваке* натписе у свом чланку убројимо у особна имена. Међутим, размишљајући и даље о томе, увидели смо да *натписи* на ма чему у *опште* нису *ништа* друго него *скраћене реченице*. У неким натписима су и читаве, нескраћене реченице, као: „Тако је морало бити“ (натпис књиге), „Девојка

¹ Г. Јовановић цитира натписе на делима без икаквог знака, и ако је у оригиналу из кога је вадио ове примере правилно употребљен или знак навода или курзив (в. тач. 6. нашега чланка).

² У оригиналу стоји: „...из које издаје (т. ј. Словеначка Матица) „Кнезову књижицу“ („Срп. књиж. гласник“, св. за 16. март, стр. 489.).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unin.rs

пара надмудрила“ (натпис приче), „Марко Краљевић пије уз рамазан вино“ (натпис песме), „Ти ћеш бити земљорадник“ (натпис књиге) и т. д. Али већина натписа изражена је сажетим реченицама. Тако, н. пр. натпис „Ивкова слава“ није ништа друго него скраћена реченица, која кад би се развила, гласила би: „Како је Ивко славио славу“, или „Како је Ивко провео славу“, или „Како се Ивко провео о слави“, или „Ивко слави славу“ и т. сл. Да натпис „Ивкова слава“ није право лично име, види се и по томе, што овај натпис нема само *једна једина* књига у свету, него *свака* штампана књига исте садржине носи име „Ивкова слава“. Један натпис *може* се, дакле, ставити на колико се хоће примерака једне књиге и сл., а код особних имена име носи нешто што је само *једно*. Па пошто су натписи свршене скраћене реченице, а свака се свршена реченица почиње првим словом великим, *то све натписе у опште треба писати само с првим великим словом, а сва остала мала*. Ово изгледа мало необично, нарочито у натписима који су састављени од именице и придева, јер се ту скоро уобичајило писање почетног великог слова у *свима* речима. Али, ако хоћемо да будемо *доследни* у писању свих случајева исте категорије, као што су натписи у опште, онда морамо одступити од обичаја и писање *уједначити* у свима натписима. Јер, ако пишемо „Ивкова Слава“, „Српска Ријеч“, „Српски Књижевни Гласник“ и т. д., онда морамо писати и „Тако Је Морало Бити“, „Ти Ћеш Бити Земљорадник“, „Марко Краљевић Пије Уз Рамазан Вино“ и т. д., што не може никако бити. Пошто увек пишемо „Тако је морало бити“ и сл., морамо писати и: „Дело“ (или *Дело*) „Ивкова слава“, (или *Ивкова слава*) „Српски књижевни гласник“ (или *Српски књижевни гласник*), „Српска ријеч“ (или *Српска ријеч*), „Просветни гласник“ (или *Просветни гласник*), „Весник српске цркве“ (или *Весник српске цркве*), „Историја српског народа“ (или *Историја српског народа*), „Српске народне приповијетке и заговетке“ (или *Српске народне приповијетке и заговетке*), „Живот и прикљученија Димитрија Обрадовича у калуђерству нареченога Доситеја“ или *Живот и прикљученија и т. д.*), „О српском језику“ (или *О српском језику*) и т. д.

Сви, дакле, горе побројани примери код г. Јовановића не спадају у особна имена, и треба да су написани само с првим словом великим.

Примери: „Позоришни Преглед“, „Наша (Ш)путничка (Ш)позоришна Д(а)руштва“, „Данашња српска књижевност“, „Кроника о Владавини Карла IX“, „Друштва и Установе“, „Оцене и Прикази“, „Једној Госпођици“, „Кроз Наше Румуне“ и „Побуде Великог Слависте“ (?) — јесу *натписи* појединих чланака или мањих одељака у књигама. О њима смо ми нарочито говорили у свом чланку о великом слову, па смо рекли: „Натписи појединих мањих одељака и пододељака, чланака и параграфа — било да су штампани, било да су рукописни — пишу се

само с првим великим словом, а остала су почетна слова мала“ (о. с., тач. 6., стр. 445.). Оваке примере нисмо ни помињали међу особним именима, пошто они то нису, него су скраћене реченице, и чудимо се да их г. Јовановић цитира као „особене појмове“! Свуда, дакле, овде треба да стоји само прво слово велико, а сва остала мала.

Пример „*Енглеска*¹ Плава Књига“ не знамо зашто је овде цитиран. „Плава Књига“ јесте особно име (в. напред), те је оправдано писање оба почетна слова. Али претходна реч „Енглеска“ јесте обичан посеивни придев са својим самосталним значењем, као што би се рекло: *енглески* краљ, *енглески* посланик, *енглески* министар, *енглеска* лађа, *енглеска* Марина, *енглеска* трговина и т. д. Придев „енглеска“ хоће ближе да одреди да је то Плава Књига *енглеска*, а не н. пр. *српска*. Наша Плава Књига не носи службени назив „*Српска* Плава Књига“, него само „Плава Књига“; као што се ни енглеска Плава Књига не зове „*Енглеска* Плава Књига“, него само „Плава Књига“. Према томе, придев „енглеска“ не улази у састав особног имена „Плава Књига“, него само казује *чија* је она, те треба да стоји написано мало прво слово. Ово вреди и за пример „*Европска*¹ Турска“.

Пример „историја Српскога Народа“ не знамо да ли је наведен због прве речи, или због друге и треће заједно, или због све три у целини. Ако је наведен због све три речи, онда оне значе *напис* књиге, а он — као што смо видели — не спада у особна имена. Ако је наведен само због прве речи, то нема смисла, јер реч „историја“ није особна, него мислена именица, и она се мора писати с малим почетним словом (в. тач. 4. нашега чланка). Ако је пак овај пример наведен због речи „Српскога Народа“, онда је прву реч („историја“) требало изоставити или ставити у заграду. Речи „Српски Народ“ не значе *стално* име нечему што је једно једино. Јесте *један* „српски народ“, али то значење не даје именица „народ“, како би требало да буде, него придев „српски“. Народа има *много*, али је *један* народ *српски*, народ *немачки*, народ *бугарски* и т. д. Сви Срби скупа не носе стално име „српски народ“, него се могу изазвати и другим именом (Српство, Србин, Срби). Није у свету *један* народ, и он да се зове „српски народ“, него их има много, и од њих је један „*српски* народ“ („народ *српски*“). Према томе, обе речи треба писати малим словима (*српски народ*), исто онако као: *немачки народ*, *француски народ*, *руски народ* и т. д.

Примери: „Британска Влада“, „Бечка влада“ и „Српска влада“ такође не спадају овде. Кад се каже „британска влада“, то не значи неко *стално* име владе у (Вел.) Британији. Она се не зове само „бри-

¹ Наш курзив.

царска влада“ и никако друкчије; него тим речима хоћемо да кажемо да Британија има своју владу, да је влада *британска*; као што бисмо казали за владу краљевине Србије да је „*српска* влада“, за владу републике Француске да је „*француска* влада“ и т. д. Према томе, обе речи имају своје самостално значење, те их треба писати с малим почетним словом: *британска влада*. Исто тако: *српска влада*, *бечка влада*. — Хајде, то и Боже помози! Али шта ће г. Јовановићу пример *царска влада*, кад није *једна* царска влада на свету, него се тако може назвати влада сваке државе чији је монарх *цар*?!

Пример „Кнежевина Црна Гора“, овако у целини, не спада овде. *Црна Гора* јесте особно име, а реч „кнежевина“ дошла је овде као обична апозиција, да означи облик владавине у држави. Она не улази у састав особног имена (име државе), јер се оно каже *Црна Гора*. Зато прву реч треба писати с малим почетним словом: „*кнежевина Црна Гора*“. Исто тако: *краљевина Србија*, *царевина Немачка*, *кнежевина Бугарска* и др.

Пример *Домовина* такође није особно име, јер није *једна* домовина у свету, него више. Да би се ограничила, каже се: моја („домовино моја мила“), наша, српска, туђа, француска, њихова и т. д. Зато треба писати прво слово мало.

Пример „угарски Сабор“, у целини, не спада овде. Прва реч је обичан посесиван придев са својим засебним значењем, а реч „Сабор“, овде значи угарску народну скупштину, која је *једна једина*, и коју ми Срби зовемо *Сабор*. Што је код нас *Народна Скупштина*, то је код њих *Сабор*, те треба писати велико почетно слово; тим пре, што иначе реч *сабор* има заједничко значење.

Пример *Народна Скупштина*, кад се, као овде, односи на *нашу* народну скупштину, која је као установа *једна једина*, треба да се пише с оба почетна велика слова; а кад значи народну скупштину *у оштите*, ма у којој држави сем наше, онда није особно име, и треба писати оба почетна слова мала. Н. пр.: „У Бугарској *народна скупштина* зове се *Народно Собрање*“, „И Црна Гора добила је *народну скупштину*“, „председник *Народне Скупштине* (т. ј. српске)“ и т. д.

Пример *Министарство Спољних Послова* може бити и особно и заједничко име. Кад значи име *нашег* државног надлештва, онда је особно име, пошто је *једно* Министарство Спољних Послова у Србији, као год што је и *један* Касациони Суд у Србији, *један* Главни Бене-ралштаб и т. д. А кад оне три речи значе једну такву државну установу *у оштите*, т. ј. као једно надлештво у *ма којој* земљи, онда је *заједничко* име, и треба га писати све малим словима. Н. пр. „начелник *министарства спољашњих послова* у Бугарској“, „секретар *министарства спољашњих послова* у Француској“, „на челу *министарства спољашњих*

„послва био је један Делкасе...“, „Био сам у Министарству Спољашњих
Делова (т. ј. нашем)“ и т. д.

Примери „Дубровачка Република“ и „млетачка република“ нису особна имена. Док је Дубровник био слободна држава, његово стално службено државно име није било „дубровачка република“. Реч „република“ казује само облик владавине ондашње државе по данашњем називу; и пошто реч „република“ има *оште* значење, дошао је придев „дубровачка“, да та реч добије специјално значење. *Дубровачка република* значи да је то република *дубровачка* а не чија друга. Обе речи, дакле, имају своје самостално значење и не значе *стално* име нечему што је једно једино, те их треба писати малим словима, исто онако као: *швајцарска република, француска република, млетачка република* и др.

Примери: *Косовски В(в)илајет, битољски вилајет* и *вилајет* (геср. вилајети) *косовски, солунски и битољски*, кад значе име једне *области*¹ у Турској, као једне административне целине, онда су особна имена, и треба их писати с оба прва велика слова (*Косовски Вилајет*); а кад то не значе, т. ј. кад се хоће значење заједничког имена „вилајет“ само ближе да одреди присвојним придевом (вилајет *косовски*, а не други) — ово је обично — онда то није особно име, и у обе речи треба писати прво мало слово (*косовски вилајет*). Према томе, ови су примери на свом месту; само је требало означити ова два значења.

Примери „Отоманска царевина“ и „Отоманска Империја“ нису особна имена, јер се држава *Турска* не зове друкчијим именом само „отоманска царевина“ и „отоманска империја“ него се може назвати и другим сличним именима (отоманско царство, турска царевина, турско царство, турска империја и с.л.). Речи „отоманска царевина“ и „отоманска империја“ немају *оште* значење; т. ј. „отоманска царевина“ и „отоманска империја“ не значе потпуно исто што и реч *Турска*, него значе да је то царевина (империја) *отоманска*, а не чија друга. Обе речи имају своја самостална значења, која нису преливена једним општим значењем, те их треба писати с малим почетним словом (*отоманска царевина, отоманска империја*), исто онако као и: *немачка царевина (империја), српска царевина, аустријска царевина* и т. д.

Примери „Кандијски рат“ и „Кипарски рат“ нису особна имена, јер овде обе речи имају своја засебна значења, а не значе име нечему што је једно једино. Зато треба да је написано *кипарски рат, кандијски рат*; исто онако као и: *српско-турски рат, руско-јапански рат, грчко-турски рат* и т. д.

О службеним именима старешина ми смо посебице говорили у тач. 7. свога чланка о великом слову, пошто она не спадају у особна

¹ Трећи пример, разуме се, то значење не може имати.

WWW.UNI-N.S.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

имена. Ту смо рекли: да се она пишу с почетним великим словом у свакој речи у *молбама* и *писмима* у којима млађи пише старијему („из почасти“), иначе се у свакој другој прилици пишу мала почетна слова (стр. 446.—447.). Г. Јовановић се помео, па трпа у „особна имена“ и примере као: *министар председник*, *Министар Иностраних Дела*, *Генерални Гувернер*. Имена старешина не значе име *једнога јединог* лица које се тако службено зове, него такво име добија *свако* лице које дође на тај положај. Лица на извесном положају мењају се, а име старешине (цар, краљ, капетан, директор, управник, шеф и т. д.) не значи име самом *звању*, које је једно, него име *лицу* с тим звањем. Кад се каже „Дошао је *директор* (н. пр. нишке гимназије)“, ту се разуме да је дошло *лице* са директорским звањем, а не само звање. Зато службена имена старешина имају мношину (цареви, краљеви, капетани, министри, министри просвете и црквених послова, министри правде, министри-председници, директори Реалке, управници Нар. Позоришта и т. д.) најбољи знак да ово нису особна, него *заједничка* имена, те их треба писати све малим словима (сем у горе поменутом случају): *министар-председник*, *министар иностранних дела*, *генерални гувернер*, *цивилни агнат*, *министар правде*, *директор* (Српске Краљевске Трговачке Академије), *управник* (Народног Позоришта), *ректор* (Богословије Св. Саве), *разредни старешина*, *професор*, *судија* и т. д.

Пример „О Српству и Српској Мисли“ наопако је написан у самом оригиналу, и г. Јовановић га је исто тако употребио. У оригиналу стоји: „Академија Наука расписала је стечај за награду од 1000 динара у злату из Књижевног Фонда пок. Димитрија Стаменковића за најбољи спис „О Српству и Српској Мисли“ („Српски књижевни гласник“ од ове год., св. од 16. апр., стр. 479.). Јасно је, дакле, да је пок. Дим. Стаменковић завештао легат за награђивање најбољег списа који би говорио „о Српству и српској мисли“. Дакле, *свака* књига која на стечају буде најбоље оцењена а говори „о Српству и о српској мисли“, биће награђена. Према томе, ово нити је унапред дато име саме књиге која ће бити награђена, нити ће се књига која буде однела награду звати тим именом, него књига макар с којим именом, само да говори „о Српству и о српској мисли“. Онај у оригиналу написао је то као да је натпис саме књиге која ће бити награђена, а г. Јовановић је помислио: чим је у оригиналу наводни знак и велика почетна слова, то је *натпис* књиге, па га цитирао међу натписима на штампаним књигама!

Из свега досадашњег излази: да су од 126 наведених примера (дупликате због различног писања великог слова не рачунамо) само 26 несумњиво права особна имена („особени појмови“), а 100 нису. Од тих 100 примера њих 6 некад су особна а некад заједничка имена, а 94 примера несумњиво не спадају у особна имена. Према томе, **једва**

¹ цитираних примера тичу се саме ствари (resp. особних имена), а ⁴/₅ немају везе с њом. Г. Јовановић баш хоће тим примерима да покаже недоследност и шаренило у писању *особних имена*, а овамо наводи огромну већину примера који с особним именима немају никакве везе! Кад г. Јовановић пише нарочити чланак о томе како треба писати **особна имена** (н. пр. Црна Гора, Јадранско Море, Српска Књижевна Задруга, Српска Краљевска Академија и т. д.), па у таква имена рачуна: *сврбаски мир, одбор од 15 лица, персонална унија, на Истоку Јадранскога Мора (!), балкански народи, коалирана угарска опозиција, Цивилни Агенти, Султан, Г. Војновић, Побуде Великог Слависте (!) цар (!!!), аутономна царинска тарифа, „да ме извините, господо“ (!!!)* и т. д. — јасно је до очевидности **да он и не разуме шта су то особна имена**. И то није случај да се погрешило у неколико примера где је тешко одлучити да ли он значи особно име или не, него је то основно незнање, које се потврђује без мало свима цитираним примерима.

*

У даљем излагању г. Јовановић тврди да су за недоследност у писању нарочито криви писци који су се школовали у Француској, или који су штогод преводили с француског на српски. У томе има доста истине у толико, што су такви писци *припомогли* ширењу хаоса у овом питању; али главна је кривица у томе, што специјално о писању особних имена од две и више речи није писано, јер су у томе несагласни не само они који су се школовали у Француској, него уопште *сви* писци. Било је, истина, неких правила; али та су правила или нејасна или непотпуна, и тичу се само неких специјалних случајева, не обухватајући *све* случајеве ове врсте. Зато писци, и кад су хтели, нису се имали по чему оријентовати, него се продужило и даље писати како је ко хтео.

Не знамо по чему г. Јовановић допушта веровање да је у писању особних имена Ст. Новаковић био баш „под утицајем“ Љуб. Недића („који је био фаталан (!) за новију нашу књижевност“), кад се зна да је Новаковић у својој граматици партију о правопису израдио према правилима која је израдила Српска Књижевна Задруга још 1892. год.¹, и кад се Новаковић с Недићем у многоме не слаже. Сем тога, и књиге су им изишле *исте* године, и ако Новаковићева мало доцније.

Прелазећи на наш чланак о особним именима од две и више речи, г. Јов. тврди да смо се ми *потпуно* сложили с Новаковићем, и да смо само разне случајеве систематисали и навели доста примера,

¹ „Као основица правилима о правопису што су у овој књизи изложена, послужило је оно што је поменути одбор Српске Књижевне Задруге својим споразумом утврдио“ („Срп. грам.“¹, стр. VII предг.).

WWW.UNILIBRS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

не претендујући на потпуност“. У *принципу* јесмо се сложили с Новаковићем, али његово правило ми смо доста претресли, и показали да је оно нејасно, непотпуно и у неколико нетачно. По њему се слабо ко може оријентовати. Зато смо ми изнели *ново*, краће правило, да би било простије и разумљивије.

Што се тиче систематисања разних случајева по групама, ми смо се оградиле да „не претендујемо на потпуност.“ То смо учинили зато, што је ово најтеже и најзамршеније питање из српског правописа. Оно има *многбројне* примере, које није лако све покупити и систематисати их у групе. Ми смо се трудили да наведемо што је могућно више група, али нисмо смели тврдити да смо их *потпуно* изнели. За поједине усамљене случајеве ми смо и онда знали, али их нисмо наводили зато што они сами не чине никакву групу, него смо их обухватили последњом тачком, у коју би дошла „имећа свега другога што значи једно једино (конкретно или замишљено као конкретно).“ Ова последња тачка, дакле, обухвата све, и казане и неказане, групе и случајеве. Само, разуме се, треба добро разумети то тако просто правило о томе шта су то *особна имена*, па се може оријентовати у сваком, ма и најтежем случају. Сасвим је могућно да смо могли неке случајеве *предвидети*,¹ али г. Јовановић ничим не доказује да смо теже случајеве „намерно обихли“.

Даље се вели:

„Сем тога г. Стефановићу се може учинити једна замерка да је он ставио уједно случајеве, који само на први поглед изгледају подједнаки али се не могу расправљати подједнако. Тако нпр. он је ставио уједно случајеве као што су: Северна Америка, Мала Азија, Источна Србија, Јужна Морава, са: Јадранско Море, Срез Врачарски, Жарки Појас, Општина Шабачка. То нису исти случајеви, јер код Северна Америка, Источна Србија, Јужна Морава може бити питање само о томе да ли треба писати велико: Северна, Источна, Јужна, Мала итд., пошто данас код нас сви пишу: Америка, Азија, Србија, Морава, великим писменима; докле код: Жарки Појас, Општина Шабачка, Срез Врачарски итд., може бити питање о обема речима: да ли треба и једну и другу реч писати великим писменима, или само прву а другу не, или ни једну ни другу. То исто вреди и за случајеве као што су: Св. Тома, Св. Никола, Св. Сава према: Нова Година, Велика Недеља, Велики Петак, Беле Покладе итд.“ (стр. 5. тиска).

Г. Јовановић, дакле, мисли да примери: *Северна Америка, Мала Азија, Источна Србија, Јужна Морава, Јадранско Море, Срез Врачарски, Жарки Појас, Општина Шабачка, Св. Сава* — не спадају у исту категорију, и да се не могу расправљати подједнако, зато што нисмо пазили на то каква је која реч: да ли особна или заједничка именица. Зашто смо их ми ставили у исту категорију? — Просто зато,

¹ Камо среће да смо их „предвидели“, како нас хвали г. Јовановић; али, на жалост — нисмо! *Предвидети* значи „унапред видети“, „моћи прозрети нешто што ће бити потребно“; а *предвидети* значи „случајно не опазити“, „пропустити“.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

што смо их *све* сматрали као особна имена, па смо их све — без обзира какве су то речи — писали на *исти* начин, т.ј. с почетним словом у свакој речи. Нећемо, ваљда, *Северна Америка*, писати на један, а *Јадранско Море* на други начин, само зато што је у првом примеру друга реч особна, а у другом заједничка именица, кад је и једно и друго *особно име*, и кад особно име треба увек писати на *један* начин!

Кад г. Јов. у горњим примерима допушта да *може* бити питање о писању или неписању великог почетног слова у првој или другој речи или у обема речима, онда значи да их он не сматра за права особна имена. Да видимо.

Северна Америка јесте име једног (северног) дела континента *Америке*. Тај део чини једну засебну целину, као неки континентат за себе, и он има своје *стално* географско име *Северна Америка*; исто онако, као што се доњи део зове *Јужна Америка*, а средњи *Средња Америка*. Сви су ти делови у вези, и чине један велики континент, који носи име *Америка*. Дакле, *Северна Америка* јесте стално име нечему што је једно једино, *resp.* особно име, и оно се — без обзира на то што се друга реч и иначе мора писати с великим почетним словом — мора писати с оба велика почетна слова: *Северна Америка*.

Мала Азија јесте стално географско име најзападнијег великог азијског полуострва. Ово не значи неку *малу* Азију, него обе речи значе стално име нечему што је једно једино (име једног полуострва), те је то *rag excellence* особно име.

Јужна Морава (Биначка Морава) јесте стално географско име једнога крака Моравина, за разлику од западног крака, који се назива *Западна Морава*. За јужни крак се не сме казати само *Морава* (и ако народ, не водећи рачуна о другом краку и о њихову сливању, тако каже), јер се онда не зна које је здружена Морава, а које је њен јужни крак. Зато се испред речи *Морава* ставља још реч *Јужна*, за разлику од западног крака, који се назива *Западна Морава*. Реч *Јужна* није, дакле, прост одредник, т.ј. да означава само да је то Морава *јужна*, него је та реч саставни део *имена* само реке, *resp.* јужног крака, те је по томе право особно име.

Јадранско Море је *rag excellence* особно име. Због те речи ми смо управо и писали онај чланчић о особним именима од две и више речи. Кад г. Јовановић овако лепо особно име не сматра као такво, онда да му и то објаснимо. Кад се каже *Јадранско Море*, *Sprachgefühl* не осећа толико да је то море *јадранско*, да је море које припада *Јадрану*, него нам обе речи казују управо *име* самога мора, које је једно једино, и које се *увек* казује тим именом. Да се посесивно значење прве речи готово губи у општем значењу целине, доказ је и то, што је само име *Јадран* нашем народу (бар овде), сем народних песама, скоро непознато, те је, и кад се помиње, његово значење тамно:

више се осећа као име неког места, него као име читавог једног краја. Исто тако, и у именима: *Црно Море*, *Бело Море*, *Мраморно Море*, *Средоземно Море*, *Балтичко Море*, *Мртво Море*, *Каспијско Море* — претходни придеви: „црно“, „бело“, „мраморно“, „мртво“, „каспијско“, „средоземно“, „балтичко“ — нису обични описни и присвојни придеви са својим правим значењем, него је њихово самостално значење утонуло у опште значење целине, и ако се обе речи распознају као две граматичке речи. *Мртво Море* не значи да је то море *мртво*, јер море не може да умре (али ипак има везе с нечим што *умире*, т.ј. умиру у њему рибе), него су обе речи *име* једноме мору у Сирији. Исто тако има једно море између Италије и западне обале Балканског Полуострва, које се зове увек *Јадранско Море*. То је, дакле, особно име, да не може лепше бити, и зато је код нас написано с оба почетна велика слова. У њему се онда не може расправљати ни о првом ни о другом делу, него само о целини.

Жарки Појас јесте стално географско име *једном једином* појасу земљину (између оба повратника). То опште значење јаче је од специјалних значења прве и друге речи, и ако се оне осећају као две граматичке речи. Под речју „појас“ овде се подразумева не њено обично значење, него значење земљине површине у облику појаса; а придев „жарки“ има нешто друкчије него обично значење: појас где су врло велике врућине (појас не може да буде „жарки“ као н.пр. сунце). Пошто обе речи значе име нечему што је једно једино, то је особно име, и зато су код нас оба почетна слова велика.

Св. Тома је такође особно име. Никад се *светитељ* Тома не зове само *Тома*, јер би то могао бити макар који *Тома*, него се увек каже *Свети (Св.) Тома*. Реч „свети“, дакле, припада особном имену као целини; она је нераздвојна од друге речи, и ако се специјална значења обеју речи у целини осећају. У случају, пак, кад ове речи значе име празника (у том их смислу г. Јов. и употребљава) а не светитеља, опште значење сасвим доминира над специјалним значењем обеју речи, те је *Св. Тома* тим пре особно име. Г. Јовановић наводи још и имена празника: *Нова Година*, *Велика Недеља*, *Велики Петак*, *Беле Покладе* ит.д., као поткрепљење једне „замерке“: како смо смели ове примере ставити у исти ред са: *Св. Тома*, *Св. Никола*, *Св. Сави*, кад у горњим примерима „може бити питање о обема речима: да ли треба и једну и другу реч писати великим писменима, или само прву а другу не, или ни једну ни другу“! Овде бар не може бити никакве сумње да обе речи имају једно *опште* значење, а то је: *име празника*, које се увек говори с дотичним двома речима. *Беле Покладе* не значе да имамо посла с неким покладама које су *беле*, него је то *име* једнога дана у години кад се завршава једење смока, после чега настаје Ве-

лики Пост. Исто тако: *Нова Година, Велики Петак и Велика Недеља*. Све су, дакле, ово чиста особна имена.

Пример *Источна Србија* ми смо убројали у особна имена и написали с великим почетним словима зато, што смо навикли да обе речи сматрамо као *име* једне области Србије. Под именом *Источна Србија* ми смо навикли да читамо и слушамо увек део Србије источно од Мораве. Тако, место „источни део Србије“ или „источни крај Србије“ или „источна половина Србије“ каже се скоро увек *Источна Србија*. То нас је преварило да значење придева „источна“ сматрамо надјачано општим значењем. Међутим, након дугога размишљања дошли смо до уверења да овде придев „источна“ није саставни део особног имена, него само ближе одређује реч *Србија*, т.ј. хоће ближе да одреди да је то Србија *источна*, а не н.пр. *западна, јужна, северозападна* и др. Друга реч *Србија* буни те услед њенога значења једнога јединога изгледа да и реч *јужна* чини с њом једну целину и добија опште значење једнога јединога. *Источна Србија* није стално географско име једне покрајине или области која се увек тако зове, као што је случај са именима: *Северна Америка, Мала Азија, Предња Индија, Стара Србија* и др. Према томе, *Источна Србија* није особно име, него су то две засебне речи, са својим самосталним значењем, те у првој речи треба писати мало почетно слово: *источна Србија*. Исто тако: *јужна Србија, западна Србија, југоисточна Србија, северозападна Србија, југозападна Србија*. Ту дајемо г. Јовановићу за право, јер овај пример није требало да уђе у особна имена.

Што се тиче примера *Срез Врачарски* и *Општина Шабачка*, ту могу бити два случаја. Један је кад ови примери значе *службена имена надлештава* као административних тела и *имена области* као административних делова Србије; а други је кад обе речи имају своја самостална значења, без помишљања на значење целине. У првом случају ови су примери особна имена, и треба да се пише почетно слово у обе речи, као што смо и ми написали; а у другом случају нису особна имена, и треба да се пишу малим словима. Н. пр.: „У *срезу нишком* падао је јак град и нанео много штете“, „Он је пропутовао *део заглавски срез*“, „Г. начелник *среза врачарског*“, „председник *општине шабачке*“, „Наређујем *Срезу Врачарском* да...“, „Актом од 12. ов. мес. Бр. 2367. писано је *Општини Шабачкој* да...“ „*Суд Општине Шабачке* актом својим од 10. ов. мес. Бр.... спроводи жалбу Н. Н...“, „*Општина Шабачка* дала је... гласова“, „*Срез Врачарски* велики је...“ ит.д. — Ово вреди и за имена других области и надлештава *којих има више од једног*. *Округ Београдски* (име једне области) и *округ београдски* (један од округа, и то *београдски*), *Нишка Гимназија* (службено административно име) и *нишка гимназија* (обично; н. пр. професор *нишке гимназије*, директор *нишке гимназије*, свршио је *нишку гимназију* ит.д.), XIV

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Пешидијски Пук (административно тело) и *XIV пешидијски пук* (један од пешад. пукова, и то XIV), *XIV Пуковска Округна Команда* (административно тело) и *XIV пуковска округна команда* (обично), *Књажевачки Првостепени Суд* (службено име надлештва) и *књажевачки првостепени суд* (један од првостепених судова, и то *књажевачки*), *Нишка Епархија* (име саме области и службено име надлештва) и *нишка епархија* (епархија *нишка*, а не друга) ит.д. Ми смо при навођењу примера *Срез Врачарски* и *Општина Шабачка* казали да они показују имена једног дела земље (стр. 439.), т.ј. области. Зато смо их и сматрали као особна имена и написали с оба велика почетна слова. О њима смо мислили другом приликом нарочито да говоримо, да допунимо раније мишљење, и то сад укратко помињемо. Можда ће бити још који пример од оних које смо навели, да у *неком случају* није особно име. Errare humanum est. Ко нам то разложно покаже, бићемо први који ћемо то усвојити и писати мала почетна слова.

Од 15 примера које је г. Јовановић навео да покаже како ми мешамо разне случајеве уједно, т.ј. све сматрамо као особна имена, само је, дакле, један погрешно убројан у особна имена, и у два примера може бити случај и да су особна имена и да нису, а у *дванест* примера имамо чиста особна имена, да не могу лепша бити. У осталом, г. Јовановић и не покушава да удари на саму ствар, т.ј. да обелодани да је један пример погрешно наведен као особно име и два да нису увек особна имена, него смо ми то сами учинили. Он се задовољава да нам учини само „једну замерку“, и то: да покаже како је у једним случајевима друга реч особна именица, те се сама по себи нише с почетним великим словом (*Северна Америка*); а у другим примерима то није случај (*Јадранско Море*, *Жарки Појас*). То се главне ствари апсолутно ништа не тиче. Главна је утврдити да је један пример *особно име*, и утврдити начин на који треба писати особна имена, и тим *истим начином* морају се писати сви могући случајеви, без обзира каква је која реч. Ако се нише н. пр. *Северна Америци*, *Мала Азија*, *Јужна Морави*, *Предња Индија* и т. д., онда се мора писати и: *Јадранско Море*, *Црна Гора*, *Нови Сад*, *Жарки Појас*, *Срез Врачарски* (име надлештва или области), *Општина Шабачка* (име надлештва или области) и т. д.; а никако се не могу *особна имена* писати у једним речима само с првим великим словом, у другим само с другим, а у трећим са свима великим почетним словима! То би тек био „консеквентан“ правопис! Сва је ствар, дакле, у томе да се утврди да две или више речи значе *особно име*, и онда се *сви могући* случајеви морају писати на *један начин*, онако како се буде утврдило да је најбоље.

У даљем излагању г. Јов. вели да и после Новаковићева правила влада недоследност код писаца. То, вели, долази „колико с једне стране отуда, што су Новаковићева правила непотпуна, толико с друге стране

www.unibg.ac.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

И зато, што су то мање више *ситнице*¹ на које наши књижевници не обраћају довољно пажње“. Дакле и за г. Јовановића, стручног лингвиста, правописне су ствари „ситнице“! Баш зато што се те ствари у нас сматрају као „ситнице“, толико су се почеле мрсити, да се о њима мора нарочито расправљати и морају писати читаве књиге! О интерпункцији и да не говоримо!

Даље, и сам г. Јов. признаје да се у последње време код млађих људи, утицајем школе, све више шири писање по правилима која је поставио Новаковић, само се у томе сви не слажу.

Најзад долази цитирање примера из руског књижевног језика, који такође муку мучи с великим словима. Ово као обавештење има интереса, али нема никакве везе с главним питањем у чланку, који без њега ништа не би изгубио.

Све је ово до сад био као неки увод у главно излагање.

Сад тек прелазимо на саму ствар: како треба питати особна имена од две и више речи?

Београд.

Жив. Н. Стефановић.

(Свршиће се.)

МАЈСКИ САВЕЗ

Некад се озбиљно мислило, да је народна школа доста-предоста за васпитање народа. Шта више, држало се, да је за ово довољно, ако деца науче помало читати и писати, рачунати и напамет понешто из вере. Буде ли много и свуда таквих „школа“, онда је обезбеђена ствар народног васпитања. Данас тако више нико на свету не мисли. И најбоља народна школа тек је само једно од многих средстава за тај узвишени циљ. Поред ње ваља да постоје и многи други заводи и установе за ширење васпитања у масу народа. Кад би у некој земљи свако дете имало све, што му треба за физички и духовни развитак, кад би свако имало кућу, родитеље и стараоце, и све ово онако, како ваља, онда би многа и многа од напоменутих средстава била потпуно излишна. Народна школа и још понеки завод и установа, било би већ доста, да се маса народа васпита.

Али, као што свако зна, тако сасвим нигде није. Колико је деце у свима земљама на свету, за коју можемо рећи, да су им родитељи здрави и уопште у могућности, да врше васпитни посао? Колико је деце у свима земљама на свету, чији је живот у кући користан по

¹ Наш курсив.

Њихов духовни и телесни развитак, да не знају за глад и жеђ и пуно штошта друго, што смета сваком правилном развијању? Кад бисмо приредили статистику такве омладине, ми бисмо се више, но задивели оним малим бројевима по појединим местима. Напротив, број деце, која немају све побројано, био би грдан-прегрдан према првом. При том би се нашло немалих бројева и такве деце, која сасвим и немају куће, родитеље и стараоце, него живе по улицама и подрумима, јазбинама и полусрушеним или полуозиданим кућама потпуно остављена сама себи, без хране и одела, без надзора и без свега другог, што чини почетак и основу васпитног утицања.

Отуда су потребна и друга средства, сем народне школе, ако хоћемо, да васпитамо масу народа. У ред ових иде и установа, која чини натпис овог састава. Мајски савез није нова ствар. Она је позната и под другим именима у разним земљама. Ако је упоредимо с другим установама, онда можемо рећи, да је Мајски савез скоро исто, што и дечје склониште, дакле, чисто васпитна установа, која има циљ, да замени деци кућу и кућевно васпитање. Сва је разлика у томе, што Мајски савез полази од чувања птица и птичјих гнезда, што се нарочито обраћа пажња на то, да деца упознају и заводе природу и што се сва деца, школска и нешколска, скупљају код какве школе само недељом на цео дан.

У Русији је прва таква установа основана 1898. године у селу Јелисаветину, псковске губерније и ујезда. Оснивач је била госпођа *Јелисавета Јевгејевна Ваганова*, удова дејствителног статског саветника, помоћника псковске губерније, која сад живи у том месту. Да би читалац добио појам о Мајском савезу онајзгодније ће бити, да изнесемо цео извештај онако, како га је написала г-ђа Ваганова. Овде је она изнела простим и лепим језиком, како је дошла на ту мисао, да оснује Мајски савез за школску и нешколску децу свога места и околине и како је радила, да би остварила оно, што је намислила. Затим је описала многе мале и велике догађаје од значаја, по ту установу, разне свечаности и т. д. Најзад, овде је изнела и многе статистичке податке, као и Правила Мајског савеза. Све ово моћи ће читаоца на лак и пријатан начин упознати са задатком, са животом, с начином поступања с децом, једном речи с целокупном унутрашњом и спољашњом организацијом ове установе. Нарочито ће за сваког читаоца бити јако поучан фини педагошки такт, који провирује из сваке речи госпође Ваганове.

Ево тога Извештаја скоро у целини у мало слободнијем преводу и уз наше напомене ради објашњења појединих места¹:

¹ Елисаветинскій Майскій Союзъ. Псковъ 1903. Формат целог руског писачег табака (који је знатно већи од нашег), 26 с. Добили смо га на педагошко-индустриској изложби *Двѣтскій Миръ*, која је отворена новембра 1903. године у Петрограду.

I.

Значај Мајскога савеза.

Случајно прочитавши о Мајском савезу, који је основао пре тридесет година професор Топелиус у Финландији, ја сам се одлучила уде-сити нешто слично том за нашу сеоску децу. Мисао покојног професора била је одиста дивна нарочито зато, што установа те врсте има велик значај као средство уопште за облагорођавање сеоског ста-новништва.

Ко је живео по селима, тај неће моћи порећи, да тамо поколења за поколењима расту у потпуној наравственој тами. Тек понегде и тек показто опажа се близу ове или оне школе помало светлости, али у нас су школе ретке исто онако, као и добри учитељи, а уз то, како су оптерећени послом у школи, то они немају ни времена ни могућности назити на развитак и владање својих ученика изван школских зидова.

Свирепост је особина све деце одреда, али по нашим селима, где нема никаквог васпитног утицаја, где скоро сва омладина расте без икаквог надзора, она достиже границе, које морају човека задивети и тронути. На пример, познавала сам неке дечаке, који су, кадгод би само наишли на какво гнездо, откидали птичицама главнице и метали их натраг у гнездо. Затим, побацавши трупиће од њих, склонили би се мало даље, да виде, шта ће радити мајка, кад дође с храном у кљуну за децу. Или овако што. Д-р В. Григоровић у једној од својих скица описује, како је једаред затекао у шуми гомилу дечурлије, која су кроз очи нанизала на прут читав венац птичића, које су повадила ко зна из колико гнезда.

На срећу такво дивљачко поступање са живим створењима још не служи увек као доказ рђавог срца у деце, јер их већина просто „не зна шта ради“. Па ипак, кад се деца измалена навикавају равнодушно гледати на страдање живог створа, детиње срце поступно постаје све грозније и грозније, а кад одрасте, онда ништа на свету неће моћи изазвати у њих саучешће и жаљење, него постају потпуно без срца.

Отуда, према наведеним приликама, у којима живе сеоска деца, Мајски савези ваља да имају двојак значај. Прво — као установа, која штити животиње, а нарочито птице, које добра и рђава деца ужасно и много требе из године у годину. Друго — као средство за облагорођавање нарави нашег народа, чија деца расту у већини случаја потпуно оцепљена од осталог света и у најжалоснијим приликама традиционалног незнања.

Како се упише који нов члан у Једисаветински Мајски савез, одмах почињемо радити на њиховом васпитању. Учимо их одговарати на питања

утивно, да гледају у очи, да се пристojно држе, да говоре јасно и разговетно, да не упадају у реч, да се савлађују, да се не гурају, свађају и деру, да су тачни, чисти и т. д. Затим, гимнастичким вежбањима и маршовањем трудимо се развити у њих окретност и хитрину у кретању, а потом учимо децу слушати с пажњом оно, што им се казује или чита. Ово се, наравно, чини с децом, која нису ишла у школу.

Главни наш задатак у томе је, да упознамо омладину с природом, у којој живи потпуно несвесно, не сањајући њезина чудеса и не ценећи њезине депоте. Ово познанство развија у њих радозналост и љубипитство, а потом, мало по мало, и саму љубав према свима божјим створовима, који су око њих.

Спочетка се овај задатак чини врло тежак, али уствари, захваљујући ванредним подобностима и жудњи за знањем, које сам увек видеала у руске деце, он се постиже врло лако. Само ако човек уме говорити с омладином на њој разумљивом језику и ако зна изабрати, шта ће казивати или причати не према годинама, него према развитку ове или оне деце, онда је успех више, но поуздан. Она увек слушају с великом пажњом, али непривикнута, да је дуго задрже, брзо се уморе. Отуда, казивање или читање не сме дуго трајати, него их ваља прекидати свакичас размишљањима, разговорима и, шта више, и шалама.

Деца ваља да улазе у савез потпуно од драге воље, без икаквог приморавања. Скупове савеза треба удесити тако, како би деца на њима проводила весело и пријатно недељу са што више користи по себе. Отуда, сем разговора, казивања и причања, треба унети у савез и разне игре, лепо певање, читање басана, причем разна деца узимају разне улоге из ње, сцене, али све ово под сталним надзором и руковањем искусних учитеља.

Да докажем, колико ти скупови интересују децу, навешћу само то, да сваке недеље после службе долазе к нама са свих страна по сто педесет, двеста и више деце. Она проводе у нас цео дан до мрака, задовољни с парчетом сува хлеба, који доносе собом од куће. Сем тога, што би готовљење јела за толики број деце било врло тежно, ово би могло послужити и као мамац за већину те деце, а ово већ не сме ући као средство за примамљивање ради посеђивања скупова нашег савеза.

II.

Како је постао Јелисаветински Мајски савез 1898. године и прва година његовог живота.

Желићи остварити своју мисао, да удесим Мајски савез за руску децу, једног празника позovem к себи неколико најбољих и понајразви-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

јенијих ученика суседне министарствене школе² и почнем им објашњавати, зашто сам их позвала. Требало је видети, скаквом су пажњом саслушала ова деца од дванаест-тринаест година мој предлог, да се оснује друштво под именом Мајски савез. Требало је видети, како су брзо појмила корист, коју би могла допринети, кад би ушла као чланови у то удружење и како су се од срца сложила с његовим циљем.

Тога је дана било одлучено, да друге недеље сваки од ових чланова-оснивача поведе са собом овамо своје другове и познанике. Могу слободно довести и такве, који никад нису ишли у школу. Јер, објаснила сам им, и неписмени могу бити корисни по наше друштво исто онако, као и они, што иду у школу.

Друге недеље дошла је већ читава гомила деце, коју нисам знала ни познавала. Плашљиво се осврћући, дошла су у врт, где је мој десетогодишњи синчић ради јачег утиска на мале слушаоце, држао овај говор:

„После дуге зиме, када смо толико месеци преседели у кући, склањајући се од снега и ветра, дошло је опет пролеће! Иљаде и иљаде разних птица и птичица долетело је сад овамо к нама. Птице нам радују и веселе срце својом песмом. Оне су нам, сем тога, и врло корисне. То свако добро зна. Оне једу црве и црвиће, бубе и бубице и лештире. Они навале на крушке и јабуке, па чак и на купусе и лук. И све би то појели, да их птице не требе. То раде птице, а шта радимо ми? Ми, уместо, да чувамо своје пријатеље птице, ми, ради забаве, кваримо им гнезда, разбијамо им јаја, вадино живе птичиће, мучимо их и убијамо! Колико пута, сагнемо се тек, дохватимо камен, па гађамо ласту или врапца. Ако их не убијемо наместо, онда им сломијемо крилце или ножицу и још се радујемо! Је ли то добро, што радимо? Ми јака деца бијемо слабо створење, које нам је бог послао да нас весели и да нам буде корисно! Одсад то више пећемо радити. Ми ћемо наговарати и друге, да имају срца према животињама, да их не убијају узалуд; ми ћемо стећи славе нашем Мајском савезу, у који данас улазимо радо и весело!“

Овај детињски говор учинио је утисак. С одушевљењем деца су изјавила, како ће се трудити из петних жила да буду корисна Савезу. Затим су се одмах почела записивати по моме предлогу у књигу, коју сам већ била спремила, пошто сам им прочитала гласно ову обавезу:

² Народне и све друге школе отварају у Русији не само поједина министарства, него и црква, земство, општина и друштва, као и, наравно, појединци. Због тога, народне школе у тој земљи према томе, чије су, имају и разво уређење. Министарствена школа значи народну школу, коју је отворило и коју одржава министарство просвете (министерство народнаго просвѣщенія).

1) Задајемо реч, да нећемо рђаво поступати ни с једном животињом и да нећемо без потребе мучити ни једну од њих.

2) Све ћемо птице и њихове птичиће чувати и бранити, сем штегних птица.

3) Њихова гнезда нећемо растурати, јаја им нећемо водити из гнезда и нећемо их никад и никако узнемиравати.

4) Нећемо их убијати и сакатити ни каменом, ни пушком, ни стрелом.

5) Нећемо хватати, нити држати у кавезу, у прозору или у соби никакве птице, сем оних, које су се излегле у затвору и које нити маре за слободу, нити би могле живети изван кавеза у нашим крајевима.

6) Ухваћене птице увек ћемо пуштати да одлете, само ако имамо право на то.

7) Задајемо реч, да ћемо одвраћати речима и молбом и друге, да не буду свирепи и пазићемо, да нико не поступа рђаво са слабијим створенима, а пазићи на све ово, нећемо штетети никаквог труда, јер љубав и стрпљење савладаће и најгрозније срце. Задајемо реч, да ћемо све тако радити из љубави према богу и његовим створењима и ради захвалности њему на многим радостима, које нам он шаље, нарочито на птичјој песми, која нам срце весели.

Кад су сви дечаци записали имена у књигу, сваки од њих добио је значку од бронзе, која представља ласту у лету и коју су одмах прикачили на капе.

Затим сам поздравила младе раднике, пожеливши им успеха у том новом послу за њих и изразила уверење, да ће сваки од њих испуњавати обавезе као светињу и да ће се трудити, да утичу на мању децу, која су главни истребљачи свих птица у селу. Сем тога речено им је било, да је у свима оним случајима, у којима може доћи до сукоба, једини начин, којим ваља да се користе, како би достигли свој циљ, ово двоје. Прво, другарско и љубазно понашање с млађима од себе. Друго, што више бити учтив са старијим од себе. Нарочито им ваља упамтити, да одсад свака недостојна радња макога од чланова пада и на друштво, а добар глас Мајског савеза не сме нико и нипошто кварити. Најзад сам казала деци, како одсад сваке недеље могу доћи до мене у село Јелисаветино, где ћу се разговарати с њима, где ћу им читати занимљиве књижице, показивати слике и најзад удесити разне игре, скакање, трчање и маршовање.

Друге недеље скупило се много деце. Одмах смо пришли избору Савета. Савет је требао имати дванаест чланова, од којих се бира Председник. Све су то брзо разумела и учинила деца и њих дванаесторица развијенијих и писмених поседало је око великог стола.

За Преседника био је скоро једногласно изабран тајним гласањем дечко од петнаест година, Иван Петров из села Вадрива. Он је сео на један крај стола, ја на други, а с обе стране од мене поседали су сви чланови Савета. Остали чланови Савеза стајали су око стола и седница је била отворена.

Председник је пре свега позвао децу, која су желела уписати се у Савез, ближе к столу. Затим им је објаснио циљ друштва, прочитао обавезу и објаснио, шта она значи за нове чланове. На питање, могу ли јемчити за реч, да одсад неће не само растурати гнезда они сами, него ће увек и непрестано наговарати и друге, да не буду сурови ни према једној птици и животињи уопште, сви нови чланови у један глас изјавили су свој пристанак и обећали испуњавати сва правила. Пошто су се пријављени и примљени записали у књигу и добили значке, ја их поздравих као чланове Савеза. Ја сам увек то сматрала за потребно радити с неком свечаношћу, како бих придала у децијим очима звању члана Савеза више значења.

Друге седнице човек се већ могао чудити, како су деца брзо усвојила своје нове дужности.

Кад се Председник обраћао Савезу с питањем, жели ли когод од чланова што рећи, устао је Андрија Герасимов и доста складно испричао ово. Био је на вашару у суседном селу, где се нашао с децом из села Ољењина. Поче с њима разговор о циљу Мајског савеза. Кад су га чули дечади, рекоше, како се они никад неће уписати за чланове. Како су растурали гнезда досад, веле, тако ће и одсад, а никаква дечурлија не могу им то забранити. Сви ћуте. Шта да се ради? Саветска одлука: да се замоли Андрија Герасимов, да позове на седницу ма и једног дечка из Ољењина, надајући се, да ће га уверити, а после тога и његови другови измениће своје погледе и намере. Ускоро после тога, узгред да додам, четири дечка из Ољењина дошли су у село, провели у њему цео дан те недеље и пре, но што ће поћи кући, сви су се уписали за чланове Савеза.

Затим је мој син учинио доста детињасту изјаву, али она је, свакако, по његовом мишљењу, била не баш без вредности. Он је саопштио, како му је један дечко из села Јанке донео живог вивка, коме је канџом везао крила и ноге, да не побегне. Уз то га је носио под ћурком тако, да се вивак умало није угушио под пазухом. Објаснивши му правила, које је установио Савез, он је предложио дечку, да се упише за члана, на шта је овај врло радо пристао, а птицу обојца су пустили да одлети.

Члан Савеза Димитрије Тимофејев саопштио је, како је видео једног човека, где убија голубе на свом имању близу његовог села. Димитрије се реши, да му каже, како до Петрова дана не ваља тући птице, јер имају младе, које још хране. Човек, кад је сазнао, како је Димитрије

члан неког Мајског савеза, јако се заинтересује за њега и чак је позвао Димитрија, да сврне до њега сутра, како би се упознао мало боље с том установом. „А пуцати, рече, нећу више“. На моје питање, да ли је Димитрије отишао до њега сутрадан, он се мало збуну, признавши, да није отишао, јер се прибојавао. Сви се насмејаше.

Члан Савеза Василије Мудров саопштио је, како су у његовом селу главни разориоци гнезда вране, које пред очима свих сељака убијају и односе птичиће. Савез је одлучио: замолити кога било од људи, који имају пушку, да гађају вране, ако није забрањено. Мене су замолили, да се о томе распитам где треба.

Председник је са своје стране додао, како би уопште било добро сазнати, какви закони постоје о чувању птица. Јер, у суседним селима имају пуно сељака данас, који немилосрдно убијају по ритовима патке, које леже на јајима. Кад им који од чланова Савеза напомене то, они не обраћају пажњу на то.

На ово ја сам објаснила Савезу, како постоје законом прописана правила о лову и обећам, да ћу их набавити за другу седницу. У исти мах наговестила сам, како члановима Савеза неће бити згодно користити се правима, датим одраслим људма и зато не треба се обраћати закону. Овде да додам одмах, како је Савету било саопштено, да по закону о лову (чл. 115.) вране иду у ред штетних птица и да је лов на њих допуштен у свако време. После овог Савет је одлучио: у јесен треба стара гнезда растурати, а у пролеће ваља спречавати прављење нових. То је било једино средство, да се не изазове у деце жеља растурати ма и врања гнезда.

* * *

Оваква саопштења Савету и његове одлуке представљају увек много интересног. Спочетка било је случаја, да су се многа деца, нарочито она, која нису никад ишла у школу, бојала доћи на скупове. Тек, кад су им другови понеколико пута рекли, како друштву могу бити од користи сва редом деца, почела су и она долазити к нама.

Било је и таквих случаја, да понеки дечаци дођу на скуп, са слушају правила, којих се морају држати, али опет неће да се улишу у Савез, него се дигну кући без речи. Чланови Савета такве су случаје умели одмах објаснити. У неким селима пуно је деце, која хватају птице и продају их у вароши. Ако би ушли у друштво, онда би се морали одрећи можда врло згодног заната за њихове родитеље. У таквим случајима остали чланови нису се сматрали у праву наговарати их, да уђу у друштво. Уместо тога, они су ме замолили, да им се само допусти, макар и тек покашто, да виде „шта се ради у Савезу“. Таква су деца увек стајала на страни, не мешајући се ни у наше игре, ни у друго што.

Било је и занимљивих случаја, о којима не могу, а да не говорим коју реч. На један од скупова дођу нам из суседног села пенторица сасвим малих дечака, којима је било једва шест-седам година и изјавише, како и они хоће да се упишу. Наоко су били тако мали и гледали су преда се тако плашљиво, да је тешко могао човек замислити, да имају свести о томе, шта раде. Гомила деце опколи их и радознано их посматраше.

— Где хоћете да се упишете? упитам их.

— У Мајски савез, одговоре двојица старијих.

— А зашто хоћете да дођете у Мајски савез?

— Па да не мучимо птице! одговоре они скоро сви сад.

— А зар сте пре мучили птице?

— Јесмо!

— А ако уђете у Мајски савез, хоћете ли и онда?

— Нећемо! одговоре они тако брзо и тако истинито, да нико није могао посумњати у њихову искреност.

Све их примише, а како су били неписмени, то су се за њих потписали старији. Пошто су слушали правила и моје објашњење, добише значке на капе и онда се слободно, без страха, помешаше с другом, старијом децом.

Недељу дана доцније разговарала сам се с једном женом из тога села и запитам је, зна ли шта раде они малишани, што су били у недељу, да се упишу у Мајски савез.

— Ах, маћушка, ти си децу сасвим залудела! Поделили измеђ себе сва гнезда у селу, па непрестано обилазе и стражаре, да их ко не дира. Нико сад не сме ни прићи гнездима! Сви им се смеју!

Деца су најштетнији елемент по селима. То су најсвирепији разориоци гнезда, јер су остављени сами себи по цео дан и ради забаве пентрају се на куће и дрвеће и несвесно тамане иљаде и иљаде птица у Русији.

Ево сад и један драмски случај.

На једној седници члан Савета Семјон Васиљев саопштио је недостојно владање једног од својих сељака, Ивана Семјонова, члана Мајског Савеза. Чувао је стоку и сурово је поступао с једним теленчетом — тукао га је бичем, не слушајући другове, који су га одвраћали од тога. Ивана позову да приђе столу, пошто се налазио око Савета међ осталим члановима Савеза. Већ по самом изразу лица овог тринаестогодишњег дечка видело се, какву је наравствену пробу издржавао: час је бледео, час је црвенео, а крупне сузе биле су му нанулиле очи. Тога је дана присуствовао седници и инспектор на-

родних школа и неколико лица, која су doшла из вароши Пекова.¹ На питање Председника, како је могао тако брзо заборавити задату реч и зашто је мучио неурачунљиво створење, Иван није могао ништа одговорити. Тада Савет донесе одлуку: да се искључи из чланства Савеза, пошто је недостојан тога звања и да му се одузме значка. Овде се већ морадох умешати. Видећи, да се Иван одсрца каје, ја почех молити за њега, изразивши уверење, да други пут тако што неће радити. Поглед, који је дечко бацио на мене, садржавао је толико захвалности, да је уверио и мене и све присутне, да сам имала право. Оставили су га и даље у Савезу, стално је долазио на скупове и отад није више никад заслужио какву казну за своје држање.

Као пример савесног вршења својих дужности навешћу овде овај случај. Три члана Савеза, ученици једне оближње школе, враћали су се по свршетку часова кући и опазили у пољу, како два пастирчета из суседног села муче мачку. Привезали јој канап за врат, па је обртали по ваздуху и ударали о земљу. Несрећна мачка била је сва исакаћена, једно јој око испало сасвим напоље, а леђа су јој била сва изломљена. Ожалошћени оваквим немилосрдним поступањем са животињама, наши мали, али смели чланови Савеза приђоше пастирчићима и почеше их наговарати, да оставе ту бездушну забаву и да им даду мачку. Уместо одговора, пастирчићи полете на децу, и будући су били старији и јачи од њих, то су избили двојицу (трећи је побегао) тако силно, да су и сутрадан осећали болове по целој снази.

Овај сам догађај одмах доставила волосном суду² и овај је случај изазвао читаву сензацију у нашем месту. Било је потребно, да сви чују и виде, да чланови Мајског савеза заслужују при вршењу својих дужности опште поштовање и цењење и да нико не сме остати некажњен, који би их вређао.

На суд дође грдна гомила народа и с великом пажњом свак је гледао развитак ствари, јер оваквог случаја још није никад било пре тога. Пастирчиће су осудили на три дана затвора у волосном прављењу, али услед молбе самих тужилаца, ослобођени су казне. Држање

¹ Русија је подељена просветно на дванаест делова, који су често много пута већи од Србије и који се зову *учебни округ*. Старешина таквог једног дела зове се *попечитељ учебног округа*. Он води надзор над свима школама и заводима, у чем му помажу директори, инспектори и т. д. Горње лице одговара, дакле, унеколико нашем школском надзорнику.

² Одговара нашем општинском суду. Реч *волость* етимолошки је исто, што и српска власт. Понеколико села и заселака чине волост. Најмањи број мушких глава износи око 300 а највећи око 2000 у једној волости. *Волостног правленіе* зове се управа једне волости, коме је шеф *волостниј старшина* или по нашем председник општине. Волост је потпуно самоуправна. Више волости заједно чине *земство*, које одговара окружним скупштинама.

и владање малих чланова Савеза на суду не једаред су изазвали потпуно одобравање публике.

Кад је дошло хладно и кишовито време, ја сам морала затворити седнице Савеза, јер није било zgodног и пространог стана, у који би се могли сместити сви чланови, чији се број увеличавао сваког месеца. На крају лета њих је било већ 261.

Шеснаестог септембра опростила сам се с децом до марта месеца. Ја их на расанку замолах, да не забораве реч, коју су задали при упису у друштво и да пазе на углед Савеза. Сад су они као чланови једне породице и отуда рђаво владање ма и једног од њих може укаљати цело друштво. Затим сам им саопштила, да ће се код нас зимус спремити велика количина кућица за чворке.¹ Ја рекох члановима, да у фебруару дођу по њих, пошто је у нас у селима таквих кућица врло мало. Исто тако рекла сам им, да је зими потребно похранити птице, јер, по мишљењу професора Кајгородова, зими гине више птица од глади, него ли од хладноће и отуда сам их упутила, како зими да чувају те животињице.

Нажалост, на првим скуповима није ми пошло за руком, да држим ни једно онакво народно предавање о животу птица, каква се у Русији држе за одрасле и војнике, т.ј. уз слике из пројекционог апарата и уз очигледна средства уопште. Оваква предавања неизоставно су потребна за мајкосавезне зборове. Јер, кад се деца ближе упознају са животом пернатог царства, она се онда неизбежно морају заинтересовати за њих и тада ће се бринути још радије и веселије, да птицама нико не смета ни на који начин, него да им се још помаже.²

На завршетку рећи ћу, да су резултати рада Мајског савеза већ прве године премашили све моје очекивања. Ја сам нашла у томили те деце, сем топлог срца према нашој ствари, истинско другарство и слогу међу собом, право осећање заједнице, без чега се ни једна установа не може развијати. Сем тога, ја сам уверена, да свест о некој користи, коју свако од њих доприноси уласком у Савез, мора неизбежно будити у њима неко осећање о рођеном достојанству и власти тој исправности, чије је развијање немогуће у оном животу, којим они живе сваки дан. Данас више не сумњам, да, шта више, и значка на капи сваког члана, безусловно може одмах задржати од сваког недо-

¹ У Русији, као и на Западу, и. п. у Немачкој, граде људи нарочите дрвене кућице за чворке, у које се они насељавају кад дођу спрелећа, јер се та птица сматра за корисну.

² Види наш чланак „Народна предавања у Русији“, који је штампан у првим двама свескама Наставника за 1904. и који је изишао и у обliku књиге као 2. издање Рускога Клуба у Београду. Овде су та предавања потанко описана, као и цела организација те установе.

створног поступка и пред другovima-чланovima и пред њиховим родитељима. Од њих сам више пута слушала, да се чланови Мајског савеза, на пример на народним забавама разне врсте, држе беспрекорно и да се шта више одликују и учтивошћу и предусретљивошћу од друге деце, која нису чланови тога друштва.

Ово горе, као и сва ранија факта доказују јасно и разговетно, колико је zgodна и корисна установа Мајскога савеза за децу наше околине.

При затварању последњег скупа г. Брандис, наставник Александрове школе, рекао је деци, измеђ осталог ово:

„Драги Савезници! Наш Господ Исус Христос завештао нам је два највећа закона: „Љуби Господа свом душом, свим помислима и љуби ближњег свог, као самога себе“. Ко научи воleti, тај ће све постићи. Измалена ваља учити воleti. Сви ви већ волите птице, које су тако корисне човеку, и отуда, волите и људе, свог ближњег. Тамо догодине или мало додније, ви ћете завоleti и све биље и тиме ћете доказати још то већу љубав к ближњему и испунићете највећу заповест Исуса Христа.

Разуме се, да сви неће веровати, да чланови Савеза раде тако нешто добро и похвално, као што су радили. Можда ће вас понегде и задиркивати и исмејавати, али се ви не обазирите на то. Немојте мислити, да су то рђави људи. Не, то су просто људи, који не разумеју циљ Мајског Савеза и отуд не умеју га ни оценити, како заслужује.

Сад је вас у Мајском савезу, који је први у Русији, преко триста душа. Сви ви, иако је тек неколико месеци, откако је постао Савез, одлично већ разумете, да чините велико добро дело, сви ви већ почињете испуњавати највећи Христов закон! Пожељимо сви овако скупа, да се такви Савези, као ваш, појаве у свакој школи, у сваком селу нашег пространог отачаства и да деца исто тако од срца и савесно врше задану реч, као што сте ви то радили до данас.“

III.

Јелсаветински Мајски савез у 1889. или у другој години свога живота.

Првога скупа после дуге зиме, Председник, као и чланови Савеза изјавили су, како је владање уопште чланова-савезника за време зиме било потпуно беспрекорно. Ништа се није рђаво десило, што би се могло поменути.

Одмах спрочећа почели су се бринути о чувању и заштити птица. Сад и мала деца по селима и засецима престају растурати гнезда, као што су то обично раније радила, по свој прилици, бојећи се чланова Са-

веза. Могло би се само пожелети и порадити, да се рад нашег Савеза прошири и на мало даља места од нас.

Чланови Савета саопштили су још, да ретко ко од чланова Савеза није прихрањивао птице за време јаких мразова и међава. Долазиле су на храњење зебе, сенице и још друге зимске птице. Хранили су их понајвише ланеним семеном.

Фебруара месеца наместила су деца у 53 заселка 126 кућица за чворке, у које су се ове птице одмах и уселиле.

Од малих догађаја може се навести овај. Пастир из села Тагушина, Иван Корњејев, донео је једаред из шуме два жива пилета од неке птице и дао деци у селу, да се играју. Кад је члан Савеза Петар Никифоров опоменуо Ивана, да не треба да дира птичја гнезда, онда је Иван одговорио, да то није знао, јер није члан Савеза, али је пристао, да врати птичиће у гнездо и одмах је то учинио. Савет је одлучио: да се Ивану Корњејеву изјави одобравање Савеза и да му се предложи, да ступи у Савез као члан.

Потом је члан Савеза В. Дејзенрот доставио Савету ово. Он је седео за време лета близу станице Торошино, где је пуно летњиковаца и дачника.¹ Он је ту више пута видео, како су два дечка, браћа К., нечовечно уништавали гнезда оних ласта, што живе у рупама од обала и брегова. Они су кољем затискивали те рупе и тиме су приморавали мајку и ластавчиће, да угину од глади или да се угуше без ваздуха. Браћа К. бездушно тамане све птице у околини. Дејзенрота, не зна шта да ради у таквим случајима и моли Савет, да му каже, шта му ваља радити, како би убудуће сачувао птице од такве суровости.

Ја, као старешина, обећала сам обратити се власти с молбом, да прво строго опомену браћу К., а потом, ако се понови оно из доставе, да их узму на одговор по закону. Власт је доставила матери, шта јој раде деца с ластама и ово је било доста, јер на њих више није стигла никаква жалба.

У мају је Савет разгледао списак свих чланова Савеза, како би их позвао у село Једисаветино на годишњи празник Мајског савеза. Тога дана после службе бојје имала се држати молебен с водоосвећењем и освећењем заставе коју је Савез добио.

¹ У Русији постоји обичај, да чиновници и приватни људи и породице и шта више и школе и заводи проводе летње месеце мање или више далеко од вароши у природи. Отуда близу сваког таквог места налазе се читаве насеобине, с често особито лепим кућама од дрвета, с пуно вртова, наркова и шума. То се зове *дачное мјесте*, дрвене куће зову се *дача* (мн. дачи), а људи, који у њима седе *дачњики*. У тим местима често се налазе и царске и племићке даче и дворци, као и разни дућани, апотеке, позоришта и т. д. и живот тече весело, јер је сваки дошао, да се ту разоноди.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.SR

Одлучено је, да се разашље по селима свима члановима Савеза позивница на име и да дођу у Јелисаветино означеног дана. На позивницама је дописано: „Моле се чланови да понесу кашике собом“. Ово је значило, да хлеба не треба да понесу собом, као иначе. Годишњи празник Мајског савеза био је 23. јуна. Пошто је то знаменит дан за наше друштво, то ћу га описати у засебном одељку мало даље.

Сађење дрвећа такође је дошло на ред. Ја сам се одлучила да до године спрочећа Мајски Савез употребим и на то. Поред користи, коју он несумњиво приноси, чувајући и штитећи птице од тамањења, он по броју чланова представља неку силу. Њу треба употребити и у корист самих чланова, а и у корист сађења дрвећа. За ово ми се учинио понајзгоднији дан нашег годишњег празника. Ради тога, ја сам пре свега прочитала целом Савезу ово:

Драги савезници! На једној нашој прошлогодишњој седници, г. Брандис, обраћајући се к вама са топлим жељама нашем Савезу, споменуо је речи Исуса Христа, који нам је рекао, „да љубимо своје ближње, као сами себе.“ Између осталог, г. Брандис рекао је велику истину, како онај, који научи *волети*, тај постиже све у животу, и како се може научити волети само одмалена. Ето, па те речи и хоћу да вам данас обратим пажњу.

Ви то знате, децо, како, ако неко хоће да начини сто, онда ваља да научи столарски занат, ако неко хоће да научи читати и писати, онда треба да научи буквар. Сад ћу вам рећи нешто, што сигурно не знате. То је — ако неко хоће *да воли*, онда такође и то мора *учити* од *малена*, иначе биће доцкан. Кад човек је срце отврдне и кад пресуши, онда оно не може волети!

Ја сам уверена, да сад, ако случајно видите уморног, гладног пса, да ће му свако од вас радо бацити од *жалости* парче хленца. Вас ће бити *жао* тога пса, а ако га *жалите*, онда то значи, да га већ волите. Други пут опет, ви нађете птичицу, која је случајно испала из гнезда и која без помоћи пијуче на земљи. Мајка облеће и подскакује око ње, жалосно пвркуће и никако не може ничим да помогне своме детету. Шта ћете радити кад видите тако што? Ви ћете подићи птичицу и метнућете је натраг у гнездо. Све ово радите само зато, што *жалите*, жалите мајку, жалите птичицу. Ето то је баш оно, што се зове волети.

Једаред сам видела у вароши, како је један сељак возио камен на колима, која је вукао мршав коњичак. На леђима коњу прсла кожа, а муве начиниле одатле читаву рану, из које је текла крв. Гледам све то тако, док сељак поче бити свога коња. Бије га и све гледа, како ће га бичем погодити по рани, јер је знао, да ће то изазвати смртан бол несрећном коњу.

Како ви мислите, може ли такав човек макога жалити или во-
лети, кад он тако зверски поступа са својом рођеном стоком? Заиста
никад. Овај човек, кад је био још дете, није знао, шта значи жалити,
није научно волети измалена живе створове. Постао је зао човек. Од
тога човека може ли се очекивати машта добро?

Значи, ако ко хоће да научи волети, ваља да научи жалити. У
животу можеш наћи на сваком кораку кога ћеш жалити. Данас ћеш
жалити пса, сутра птицу и тако мало по мало детиње срце постаје
све мекше и мекше, све боље и боље. А кад од детета порасте човек,
он онда неће мучити никакво створење, не зато, што то не ваља чи-
нити, него зато, што ће му бити жао да га мучи!

За наше ближње нећу говорити. Ако будемо жалили и волели
животиње, онда како нећемо волети и жалити човека, нашег ближ-
њег и како му нећемо помагати. Особито, кад смо ми здрави, а он
болестан, кад смо ми сити, а он гладан, кад је нама топло, а њему
хладно. То је наша прва дужност и то свако од нас зна. То све знате,
него ја сам хтела да проговорим с вама о нечем другом. О биљу! То
значи, о цвећу, о шибљу, о дрвећу. И ово су божје ствари, али вама
можда никад није пало на памет, да и њих жалите и волите.

Ви волите лан, јер вам даје новац, волите раж, јер вам даје
хлеб, јабуку, јер даје јабуке. Али, тиме ви не волите биље, него само
оно, што вам оно даје. И на биље треба гледати исто тако са жа-
љењем и с љубави, као што гледате и на животиње. Ето и то вам
ваља научити!

Код нас, ено онамо на брду, расту стари, грдно велики борови.
Кажу, пастири, који тамо пасу стада, сад скоро узели, па начинили
ватру под кореном најлепшег, највећег и најбољег бора. Ватра је из-
горела целу страну од дрвета, корење се испекло и сад тај бор, који
је тако дивно растао неколико десетина година, који је красно цело
то место и који је давао лепу и добелу хладовину кад у лето припече
сунце, свакако ће сад почети сушити се и најзад ће пропасти.

Зашто су то учинили чобани? Просто онако! Просто, што нису
жалили дрво, што нису ни помислили, да дрво живи, расте и развија
се не по вољи тих и свих других пастира, него по божјој вољи на
корист и на радост човеку. Зато га и не ваља уништавати без потребе.

А како и да не жалимо биље. И оно страда! Код мене до куће
стоји неко шибље. Ја сам га чувала и гледала, јер лепо цвета у лето.
Сад, како је суша и како врт мораш поливати скоро сваки дан, ми
некако сасвим заборавили оно шибље и тако је остајало увек без воде.
Ономад, гледам, сирото шибље — умире. Листићи се повили и збрчкали
се, стабљичице искривиле се, просто жалост погледати! Ми га онда
одмах добро залисмо. Сутрадан већ милина ти погледати, како је све

оживело и како је подигло главицу, како је радосно izgledalo на сунцу! Полити није тешко! Ваљало је само сажалити се!

И тако, драги савезници, ја ћу се одсад надати, да ћете, без сумње, чим научите жалити, волети и чувати животиње, помало научити волети и биље и да га нећете без потребе истребљивати, као што сад раде у нас и велики и мали.

Тамо доцније ви ћете сазнати, да дрвеће и шибље, које вам се чини мртво, т.ј. без живота и без кретања, исто тако живи. Храни се, расти и плоди се. Колико велику корист они доносе човеку, то већ и сад сами знате. Што не би сваком помислио мало о томе и почуввао га, као и птице?

Ја вам то говорим данас, јер спрочећа почећемо садити дрвеће око свих ваших села. Ви нећете још ни порастати, а у вас ће бити хлада од рођене шуме. Тада ћете је већ знати чувати, не зато, што је ваша, него зато, што ће вас бити жао сећи је као пре, кад не треба.

Тада ће ваш Мајски савез потпуно достићи свој циљ. И ви исто тако. Ви ћете бити чувари и заштитници не само птица у своме крају, него и животиња, и шума. И Господ ће благословити ваш детинји труд и бригу и неће их оставити без награде.“

Пошто сам прочитала ову беседу, сваки је члан Савеза добио по листић са штампаним текстом те беседе на њему. Ове су листиће разграбили с великом радошћу и неписмени. Јер, веле, у њих у селу ваћи ће се увек неки писмен, који ће им прочитати листић код куће и тиме ће моћи чути шта пише, и родитељи. Касније сам се уверила, да се такве беседе јако допадају шта више и одраслим сељацима. Доцније су многи долазили, да моле за „листић“, јер пошто немају деце у Савезу, то не добијају „листиће“. Прве године ови су листићи растурени у иљаду примерака.

После овога прешли смо на решавање питања, како и где да приредимо прво сађење дрвећа тамо спрочећа 1900. године. Пошто сад Савез чини седамдесет и три села и како би избор села, где ће се отпочети сађење, наишао на тешкоће без одобрења родитеља и старијих уопште, то је одлучено коцком изабрати за почетак само пет села, од којих ћу ја изабрати оно, које ми се учини понајзгодније. Мени је исто тако остављено, да ради тога проговорим са сељацима.

Коцка је била пала на пет села, која су била сва редом близу нашег села Јелисаветина.

Затим сам се побринула и за *повртарство*. Рекла сам деци, како ћемо догодине у априлу месецу спремити пакетиће семења за све чланове Савеза — од купуса, шећерне репе и питомог мака. Ово ће се семење раздати члановима, који би желели, да се сами занимају у врту. Нарочито им се даје семе од купуса зато, што је он неопходан за сваку

сељачку кућу и што он сасвим рђаво успева по селима, пошто га људи не гаје правилно. Спролећа догодине чланови Савеза добиће сва упутства за правилну негу купуса, а сјесени, биће изложба с наградом за најбоље главице.

Овај су предлог деца одерца радо примила.

У току лета држана су предавања и разговори о животу и обичајима и птица и животиња. Преко мога очекивања опазила сам код одраслијих чланова Савеза велики интерес за живот биља, на шта, очевидно, пре никад нису обраћали пажњу. Слике ботаничких атласа унутрашњег склопа биља, цветова и семенја они су увек разгледали с великим љубопитством. Питања, која су ми постављала деца нису једаред доказивала њихову подобност и примљивост за разумевање доста сложених природних појава. Ови су разговори и мене особито интересовали, јер сам тако могла удесити разноликост код предавања.

Млађој смо деци читали понајвише басне и приче. Ове последње покадшто смо и скраћивали, да не бисмо замарали младе слушаоце. Од нових чланова прве године врло је тешко очекивати и такву пажњу, која је потребна и за слушање народне приче.

За време лета било је неколико интересних случаја, који доказују, колико су се радо деца из околине уписивала у Мајски савез.

Знаменито је било то, да се дечади с доказаним рђавим владањем, који расту у несрећним породицама, где жалосни примери пијанства, свађе и битке не могу немати утицаја и на наравственост деце, никада нису решили не само да моле, да се унишу у Савез, него ни да могу доћи у село и гледати, шта остала деца раде. Било је чак случаја, кад су ови *одбачени* из зависти на савезнике, који би весело ишли гомилама недељом на скупове, бацали се из заседе камењем или их обасинали грдњама, трудећи се из петних жила, да савезнике изведу из стрпљења. Средство, које сам узела, да измирим ту децу са нашим савезницима, одмах од првог пута дало је одличан резултат.

Договоривши се са Саветом, ја сам им предложила, да и они уђу у Савез. Јер, кад постану другови са савезницима, они ће познати, да се не постиде и да својим владањем постану потпуно достојни чланови Мајског савеза.

Овако држање према њима придобило их је намах. Преплашено обрћући се на све стране, ови дечади као да нису поверовали мојим речима, али потом кад видеше опште расположење свих чланова према њима, уверили су се у моју искреност, умирише се и предвече истог дана уписах се у Савез. Само један, десетогодишњи Волођа Колшаков, као мање надежни, предат је био за целу зиму Василију Димитријеву једном од старијих Чланова Савета, који је живео у истом селу, да припази на њега. Ако зимус Волођа покаже, да се одиста жели поправити и ако се добро узвлада, онда напролеће, кад се отворе састанци,

примиће се у Савез и добиће значку. Сиролећа, да додам овде, по изјави члана Савета, Василија Димитријева, Волођа Колпаков био је признат као достојан ступити у Савез и његов је пријем био права свечаност за цео Савез. До данас Волођа редовно долази на скупове недељом, влада се одлично и сви га другови јако воле.

Крајем септембра месеца било је већ *536* чланова у нашем Савезу.

IV.

Празник 23. јуна 1899. године.

Још рано изјутра видело се, да ће дан бити диван. Била је недеља. Усред дворишта велики четвороугао био је насут песком, украшен заставама и спремљен за службу божју. Са свих страна почеше долазити деца. Једна су трчала боса, држећи обућу у рукама, коју су скоро трчећи навлачила, приближујући се месту састанка; друга су се удесила као кациони — обукла капите од танке материје и метнула на главу капе од истог штофа, на којима се лепо видела даста у лету, друштвена значка. Почеше долазити и родитељи наше деце. Занимало их је, да виде дечји празник, јер је то ретка ствар у селу.

Кад је дошао свештеник, деца су се поређала око места, где ће се служити служба божја. Кад је све било готово мој син изнесе из куће заставу и предаде је највећем члану Мајског савеза, Василију Мудрову. Овај је потпуно заслуживао ту част својим владањем. Затим се обратих деци и у неколико речи објаснила сам им, да ову заставу поклањам Савезу на успомену, као завет најдепших жеља и потпуно уверена, да ће је Мајски савез умети чувати као светињу.

Поче служба божја уз дивно певање ученичког хора земске црквене народне школе. Кад је свештеник с крстом и светом водицом обилазио редове деце и одраслих, ја сам опазила неколико дечјих родитеља, чија су се лица сијала милином, гледајући ово позорје.

У почетку, многи су Савез сматрали као беспослицу, коју сам измислила, да позабавим децу. Мало по мало, они су се почели уверавати, да на тој забави има и добра страна и шта више и корисна, а у последње време, имала сам већ прилике слушати од оцева и матера најласкавије мишљење како о циљу самог Савеза, тако и о деци, која су се тако одерца бринула о својим дужностима. Гледајући их уређену у редове са заставом на челу при свечаном певању и освећењу светом водом, они су, нема сумње, посматрали с нарочитим осећањем и богослужење и Савез, који им се сад морао учинити озбиљна ствар.

Служба божја свршила се и свештеник је честитао деци празник. Тада им приђе инспектор народних школа и изговори ову беседу:

„Драга дечице! Прошле године 12. јуна ја сам био на седници Мајског савеза, који је основан захваљујући труду Јелисавете Јевге-

њевне Ваганове. Савез је отпочео свој живот. Сад је он знатно ојачао и порастао по броју чланова, који су у њему. Циљ је Савеза чувати и штитити птице, које су наши пријатељи, заштитници жита и хране, вођака и поврћа од штетних инсеката. Свако друштво, радећи свој посао, даје реч, да ће радити сложено у корист онога, шта ради. Разна друштва имају разне значке. Друштво Мајски савез добило је од Ј. Ј. Ваганове заставу. Војник пред заставом свога пука заклиње се, да ће служити онако, како личи добром војнику. И ви, децо, пред својом заставом задајете реч испуњавати оно, што од вас траже правила, која ће вам прописати министарство унутрашњих послова. Кад сте ви, децо, ступивши у Мајски савез задали реч, да ћете чувати и штитити птичце, онда, тим пре ваља да се држите један према другом човечно и да помажете један другом и свима људма, коликогод можете.

Трудите се да у животу радите тако, како би о вама говорили као о добрим грађанима. Кад будете добри грађани, онда ћете бити корисне слуге свима нама милога Баћушке Цара и нашег милог отацтва, Маћушке Росије“.

По свршеној беседи захорило се трепут „ура“, које су деца изговорила с потпуним одушевљењем, а затим је хор отпевао Боже, Цара, храни. Утом Председник Савеза, Иван Петров приђе ми и упита, може ли казати неколико речи својим друговима. Ја сам се не мало задиведа, кад сам чула ово:

„Браћо! Прошла је већ цела година, како смо се уписали у Савез. Прво нас је било, као што знате, само двадесет осморица, а данас има нас већ двеста шездесет и један. Из овога се види, да су се чланови, који су раније ушли у Савез, постарали да привуку у друштво и другове и ствар је добро пошла. Овако треба и даље да радимо!

Ми се зовемо савезници и зато нам и ваља живети у савезу, у слози, да памтимо задату реч, никог да не вређамо, ником да не шкодимо. Мени је мило, да вам могу рећи, да сте се сви за ову годину показали прави чланови Мајског савеза, јер сте се сви трудили у свом послу.

Откуд нам овај Савез? Ми се нисмо могли сами скупити и размислити ту ствар. Скупила нас је и научила наша госпођа Ваганова. Она нас је позвала, рекла нам је све и научила, како да радимо и тако сад, од мале гомилице за једну годину израсте наш Савез десет пута већи.

Пожелимо нашем Савезу најлепше, да ојача, да се рашири и да га сви воле, јер је овај Савез света ствар. Ко не памти речи Св. Писма: „Блаженъ чловѣкъ, иже скоты милуетъ!“

Ова тако проста беседа малог сељака одушевила је децу и не мало изненадила нас све. Ни ја, ни учитељ наше школе, нисмо мислили да Иван уме тако глатко изразити своје мисли. Како се после показало, Иван је ту беседу сам написао и онда научно напамет.

Затим је члан ујездне земске управе, Д. И. Иванов, пришао деци и рекао:

„Ви сте може бити слушали у селу разговоре о томе, како птице ништа не значе. Не верујте то и не дајте се збунити. Св. Апостол Христов проповедао је првим хришћанима, да је „блаженъ милуа скоты“. То значи, срећан је онај човек, који добро поступа са животињама, који их не бије, не мучи, не растура птичја гнезда, не убија птичиће. Погледајте само, па ћете се уверити, да онај, који чува свога коња, краву или другу коју животињу, ко с њима поступа лепо, који их не бије, који не шкоди птицама, тај и живи срећно, а ко рђаво поступа са стоком и шкоди птицама, тај није добар човек, а рђав човек рђаво и живи, он скоро само и зна за беду и невољу. Сваку животињу и сваку птичицу, као и човека, Бог је створио. Зато, како можемо такво створење без потребе таманити или му не дати живети?

Све је то грех пред Богом и за таква дела човек ваља да очекује не благослов, него казну Божју. Зато се и обраћам вама, децо, чланови Мајског савеза. Чувајте реч, коју сте задали улазећи у Савез, постарајте се наговарати и друге, да не шкоде птицама и уопште, да добро поступају са животињама, привлачите своје другове у Мајски савез, научите волети божје створове као и све људе по божјој заповести и тада ћете бити истински срећни, јер благослов божји долази онима, који испуњавају вољу Господњу.“

Тиме се свршио званични део нашег празника и сви чланови Савеза у гомилама пођоше постављеним столовима, где их је очекивао ручак. За трен ока сви су се показали наоружани кашикама, а кад сам упитала једног малог савезника, откуд му кашика, он брзо одговори: „То је по позивници“. Сви око нас насмејаше се.

Међутим гомила родитеља све је више расла. Она је стојала око столова и с видљивим задовољством гледала, како деца слатко једу.

После ручка настала је права забава. Певачки хор под управом учитеља А. А. Кљаровскога, певао је светске песме при уласку у врт. На другом крају дворишта чула се хармоника, виолина, аристон и сви су се ти звуци мешали с веселим говором и смејом шарене, народне гомиле. Веселе је било већ увелико отпочело кад сам изнеда котарицу с поклонима и објавила, да ће сад бити *трка у џаковима за награду*.¹ Овај је глас примљен с одушевљењем. Разделивши децу на три

¹ Скачка на трици са мѣшкѣмъ. Руска народна игра. Ко хоће да трчи, метне обе ноге у џак, који му се веже око појаса. Како даље бива види се из описа голе. Награде су у ситницама — бележници, чешљеви, четке, сауши и т. д.

узраста, пуштали су их по десет-дванаест одједном да трче или боље скачу. Требало је видети, како су живо подскакивала, како су падала, устајала и опет скакала у нади, да добију најбољу награду. Игра је лепо текла и све награде однела су деца. Свуд су пазили на ред сами савезници.

Око седам часова чланови савеза добили су ужину, после чега су се задовољни и срећни, почели разилазити кућама. Празник је испро потпуно за руком, захваљујући нарочито лепом времену, због чега су дошли у Јелисаветино савезници из најудаљенијих места.

(СВРШИЋЕ СЕ)

СРПСКА ГИМНАЗИЈА „ДОМ НАУКЕ“ У СОЛУНУ

ПОСТАНАК И РАЗВИЋЕ ЊЕНО.

Наш рад у Македонији, у почетку поглавито просветни, почиње, може се рећи, тек од 1890. године и то још не по све интензивно. Тешкоће са којима смо се у почетку имали борити биле су огромне. Сједне стране имала се издржати борба са Бугарашима и Гркоманима, који су у то време имали јак корен у свом раду а уз то су и код власти посредством црква и привилегија, које уз њих иду, себи обезбедили прилично повољне погодбе за рад; с друге стране ни Турци као господари те земље нису нас ни тада као ни увек до тада радо гледали, зазирући од нас на сваком кораку, чему ће се свакојако наћи довољно разлога у историји наших и турских односа.

Сметње, које су нам у разним облицима прављене са стране бугарске пропаганде, оправдане су с њиховог гледишта у толико, у колико су Бугари у нама и нашем раду гледали најопаснијег противника, имајући на уму јачу сличност нашу са становништвом македонским и с обзиром на језик и с обзиром на заједничке нам обичаје, који одликују српску народност. Свесни свега тога, разуме се, Бугари нису могли бити равнодушни према нашој појави у Македонији. Грци пак знајући и сами да већина македонског становништва, које признаје патријаршију, и код кога они налазе ослонац за свој пропагандистички рад, нису Грци већ Словени, бојали су се појаве наше, опет оправдано, с тога што су знали да и ми као и ти Словени признајемо Патријаршију, да смо дакле и по језику и по вери и по обичајима исто, те да ћемо својим радом, без великих тешкоћа, одвући им ту масу, на коју се они наслањају.

Турке је пак прошлост научила: да су им Срби најупорнији противници; да су они ти, који су их задржавали у њиховом надирању

у јеку њихове најјаче силе; да су им се они први измакли из ропства, први дакле начели моћну турску царевину, од које се после тога времена одузимало систематски парче по парче, те је на тај начин Турска сведена у данашње границе, које свакојачко у политичкој географији а у најближој будућности неће остати исте.

У таквим приликама ето отпочео је наш рад на просвећивању нашег живља у Маџедонији. Прилике су биле, може се, без велике погрешке, рећи исте по свима крајевима Маџедоније, те није никакво чудо, што се и у самом Солуну у почетку рада на отварању школа — тих просветних и културних расадника, морало наићи на јак отпор и код саме месне власти а и на борбу са нашим супарницима у Маџедонији: Бугарима и Грцима. Због тога је и припремни рад око отварања школа морао трајати много дуже, но што би то требало да буде да је било више и братске предусретљивооти са стране Бугара и више добре воље за просвећивање свих поданика са стране турске власти. Тај припремни посао трајао је у самом Солуну и солунском вилајету неколико година а трајао би може бити и много дуже да се случајно не дође до сукоба и рата између Турске и Грчке, који је, озловољивши Турке противу Грка, допустио Турцима, иначе вековним пријатељима Грка, да буду и према нама Србима колико толико правични, те је власт почела у већем размеру допуштати отварање наших школа по местима, у којима су их њихови становници још много раније тражили нарочитим арзовалима.

Истина, наша прва основна школа у Солуну раније је отворена. Још 1892. године молбом са преко 200 потписа пуноправних наших грађана тражено је отварање српске школе у самом Солуну. Процедура, кроз коју такве молбе имају да прођу, у опште је дуга, а за нас је она у толико дужа морала бити што ми нисмо имали пред турским властима она права и привилегије, које су имали Бугари и Грци. Докле су код Бугара и Грка могли у име народа општити са властима општински представници, свештеници, епископи па и сами митрополити, дотле је код нас морао сам народ имати директну везу са властима. Међу тим власт није признавала српску народност, нити је хтела одвојити народност од вере, те је било у опште тешко убедити Турке у том да појам патријаршист није исто што и Грк. Најзад се с тешком муком успело, те су Турци пристаили на то, да нам се допусти отварање школа али више приватног карактера, за које ће одговорност пред месним властима носити један човек, на чије се име и отвара школа — *мутевелија*. Када се дошло до тог начелног одобрења, онда су се местимице почеле доносити одлуке по молбама, које су поднашане а за отварање српских школа. У Солуну је по поднетој молби 1892. године добијено допуштење за отварање наше школе тек 1893. године. Први мутевелија те школе био је Димитрије

Поповић, Ориђанин који је као ванредан ђак свршио нашу Веланку Школу у Београду. Димитрије је био стварно и први управитељ те прве наше школе у Солуну. За наставнике имао је Вука Ивановића и Косару Ивановићку. Свакојако, што се и поред тако огромних тешкоћа, са којима се имало у почетку борити, дошло ипак релативно доста брзо до те школе, има се захвалити и неуморној заузимљивости Димитрија Поповића, који не беше те среће да настави за дуже времена свој, за нас плодни посао, већ га прерана смрт однесе са овога света 1894 године месеца септембра, и тако наша школа остаде и без мутевелије и без свога директора, који је успео да за непуну годину и по формира сва четири разреда основне школе и да за тако кратко време припреми децу за даље, гимназиско школовање. Нека му је хвала и вечан спомен међу Србима за све услуге, које је своме народу учинио! Још за живота пок. Димитрије удесио је и пред властима образложио потребу за једну гимназију. На место пок. Димитрија буде од власти потврђен и за мутевелију и за директора школе г. Петар Костић професор и ректор призренске Богословије. 16. септембра 1894. године Петар Костић поднесе молбу меарифату да се русат-наме, које је дотае гласило на Димитрија Поповића пренесе на њега и да га у исто време поставе и за директора наставе у тој школи. У тој истој молби тражено је допуштење да се поред основне школе отворе и два гимназиска разреда с тим да обе те школе буду заједно и под истом управом. Меарифат је, усвојивши разлоге наведене у молби још истог месеца потврдио Петра Костића за мутевелију и директора школе и допустио отварање двају разреда гимназиских. На основу тог допуштења отворен је још истог месеца поред основне школе и I разред гимназије, у који се уписало 15 ученика. Поред г. Петра Костића били су те године у основној школи и гимназији наставници г. г. Милорад Букановић, Душан Поповић, Јован Бјеловучић (за француски језик) и Исмаил Едиб (за турски језик). Госп. Букановић је био и васпитач у интернату.

Идуће, 1895. године отворен је и II разред гимназије. Те године било је уписано у I разред 42 а у II 16 ученика. У сама та два гимназиска разреда било је уписаних скоро 60 ученика. Кад се том броју дода око 80 ученика у 4 разреда основне школе, са којима су били у заједници ти гимназиски ученици, онда се може одмах увидети колика се потреба осећала, да се те две школе једна од друге одвоје, тим пре што је Солун врло велики град по простору, у коме је немогуће било деци са свих крајева долазити у ту једну једину нашу школу. Због тога што смо имали свега једну школу, деца, која су имада врло удаљене станове морала су бити или у потпуном интернату (на стану и храни у школи) или као полуинтерни (с правом само на ручак, да не би и у подне морала ићи кући на ручак и по ручку

враћати се у школу). Пријава деце у неочекиваном броју, бар за почетак рада, učinila је, да су меродавни фактори већ морали помишљати на отварање још једне основне школе у противном крају града. Пошто се зграда тадашње основне школе и дворазредне гимназије налазила у источном крају града, који се зове локалним језиком „*кам-ања*“, потреба је била отворити још једну школу у супротном, западном делу града — на Вардар капији. Припреме за отварање и те друге школе већ су почете. У овој школској години (1895/6) нови наставници били су: Петар Банђејевић и Антоније Поп-Христић.

20. јуна 1896. године Управа школска тражила је од меарифата одобрење за још два разреда гимназиска (III и IV). Меарифат је допустио и та два разреда и школска Управа је већ у почетку 1896|7 године отворила и III разред гимназије. Услед отварања новог разреда дотадашњи број наставника није био довољан да попуни потребу, с тога су у тој школској години постављени као нови наставници: Ристо Ковачић за професора географије и историје и прота Никола Ђурђевић за наставника веронауке и да поред тога обавља парохијску дужност и служи у метоху Св. Саве, који припада нашем светогорском манастиру Хилендару.

У току прве половине 1897. године добијена је дозвола и за отварање друге наше основне школе на Вардар-Капији. Та школа је добила име „*Дом Просвете*“, док се прво отворена заједно с гимназијом звала „*Дом Науке*“.

Већ у почетку школске 1897|8 године могло се извршити одвајање гимназије од основних школа и образовати гимназија као интернатска школа а основне школе као екстерне школе. Зграде, у којима је била догле смештена и гимназија и основна школа, једва су биле довољне и за потребе саме гимназије, која је у овој школској години већ имала четири разреда. Стога су за основне школе узете зграде у крајевима, у којима се најјаче и осећала потреба за српске школе нарочито с погледом на насељеност нашега живља. Једна основна школа, која се и даље само по имену сматрала као саставни део гимназије, смештена је у т. зв. куфаловску махалу, која носи то име отуда, што су у њој насељени све сами досељеници из села Куфалова, које је удаљено 2 часа од Солуна а лежи покрај реке Вардара. Друга пак школа — „*Дом Просвете*“ отворена је на Вардар-Капији а у крају, у коме је јаче заступљен словенски живаљ.

Пошто се гимназија потпуно одвојила од основних школа, приступило се њеном озбиљном уређењу. У то време ми не имамо још довољно спремних лица из неослобођених крајева, која би се могла употребити као наставници гимназије; с тога су се позвани морали обратити на наставнике из Србије, да међу њима нађу оне, који би ту потребу привремено попунили док се не добију спремни наставници

из неослобођених крајева. Те исте године, августа месеца буду постављени и упућени за Солун ови наставници из Србије: Васа Димић и Богдан Јанковић, професори београдских гимназија, Драгомир Обрадовић, професор крагујевачке гимназије и Илија Далевић и Dr. Михаило Вукчевић, свршени ученици: први београдске Велике Школе а други загребачког универзитета.

Дотадашњи директор г. Петар Костић, коме се има приписати у заслугу што је успео озбиљним радом те је гимназија за кратко време на се привукла пажњу грађанства, буде постављен за референта наше митрополије у Скопљу, а власништво школе пренесе сам молбом преко мериџата на дотадашњег вероучитеља и протојереја г. Николу Ђурђевића.

За директора гимназије утврде и саме месне власти г. Васу Димића, професора, а и све остале нове наставнике из Србије власти су потврдиле за наставнике наше тамошње гимназије.

Те школске године наставничко особље у основним школама било је овако распоређено:

У основној школи у куфаловској махали био је управитељ Милорад Ђукановић а наставници-це: Филип Митровић и Василија Ђукановићка;

У основној вардарској школи: управитељ Риста Протић и учитељ Душан Поповић.

У току те школске године израђени су наставни план и детаљни програми из појединих предмета.

На изради свега тога радио је Професорски Савет.

При изради плана и програма Професорски Савет је стао на гледиште, да гимназија буде што реалнијег карактера. Базис наставе у тој гимназији имају чинити: српски језик, турски и француски језик са математиком и природним наукама. Не заборављајући на задатак и циљ школе дато је угледно место и општој а поглавито народној историји и географији српских земаља.

Исте школске године при истицању питања шта да се ради са децом, која те године свршавају нижи гимназиски курс, већало се и о томе: какве нам школе у Турској требају с обзиром на потребу у интелигенцији за просветно културне и друге послове нашег рада у неослобођеним крајевима, па се дошло до ових закључака:

1) Најјача потреба за тада осећала се у потреби *ваљаних наставника за основне и средње школе и сиремних свештеника*. Последње је давала у довољном броју призренска богословија, која је по нужди а за време давања и наставнике за основне школе, са којима не можемо рећи, да смо били много незадовољни. Ипак ради боље стручности проф. савет је био мишљења:

2) да треба за учитељски позив установити нарочиту учитељску школу, која је у брзо по том и отворена у Скопљу.

WWW.UNILIB.SR

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

3) да је за више образовање, како морају имати лекари, професори, инжењери, адвокати па и апотекари, сви тако потребни за рад у ослобођеним крајевима, потребно имати бар *једну потпуну гимназију*, која би давала младиће са потребним општим образовањем за ступање на универзитете или Велике Школе. С обзиром на месне прилике и слободу рада Савет је био мишљења, да је најподесније имати такву Гимназију у самом Солуну.

Ако би се усвојило гледиште саветско, да се установи једна пуна Гимназија и једна учитељска школа, онда би се од младића, који сврше нижи гимназиски курс неки имали упутити у Призрен у богословију, неки тамо где буде отворена учитељска школа, а само би мали број био задржит да настави школовање кроз вишу Гимназију. Тај број би се повећао ученицима, који би ради тога били упућени из ниже скопљанске и битолске гимназије.

Пошто је на Саветску одлуку, да се у Солуну оснује потпуна гимназија, у чије би се више разреде примала деца и из осталих нижих Гимназија, које у Турској имамо, пристала наша највиша просветна власт, приступило се тражењу одобрења за шесторазредну Гимназију и код месних власти. За ту Гимназију план и програми били су већ израђени. Одговор месних просветних власти на ту нашу молбу био је брз и повољан. Немајући дакле више никаквих сметњи ми смо још у почетку 1898/9 школске године отворили и V разред Гимназије. Истовремено с отварањем тога разреда ми смо у Солуну добили и још једну нову школу — вишу женску школу а ово на који начин.

Услед намножавања женске деце у самој Гимназији с једне стране и молаба родитеља ван самога Солуна, да им се примају на школовање и девојчице, појавила се потреба и за једну женску школу, која би давала више образовање девојчицама везано са потребним практичним радовима за женске — образовање на основу кога би неке од девојчица, које се буду одликовале, могле бити упућене у стручну женску учитељску школу, у којој би се оне спремиле за наставнички позив. Женска учитељска школа доцније је и отворена у Скопљу поред тамошње мушке учитељске школе. Да би се до такве школе дошло буде одлучено, да се од месних власти тражи допуштење за проширење и поделу основне школе на Вардар-Канији на два дела: у једном да буду ученице и ученици за основну школу а у другом интернат ученица за вишу женску школу. Оба дела под именом „Дом Просвете“ имала би да буду под истом управом и у заједничкој згради. Молба ради тога поднесна је властима крајем јуна 1898 године и власти су по тој молби допустиле подизање разреда у основној школи „Дом Просвете“, од којих је формирана виша женска школа, која је после 2—3 године рада потпуно одвојена од основне школе и смештена у засебну зграду у непосредној близини гимназиске зграде. Женска

школа била је по плану четвороразредна, а школске 1898/9 године створена су одмах два разреда: I и II. За наставнице у новоствореној женској школи постављене су: Милева Петровићева и Зорка Јерemiћева, дотадашње наставнице женске школе у Скопљу; Јелисавета Цветковићева учитељица из Београда, и за женски рад Атина Ничотина. Управа и те школе била је у рукама директора г. Васе Димића.

За школску 1898/9 годину отпали су г. г. Риста Ковачић, Стојан Дамјановић и учитељ певања г. Радован Пекић. Госп. Стојан Дамјановић употребљен је за управитеља основне школе у Серезу. Као нови наставници за ту школску годину дошли су истина крајем календарске 1898. године г. г. Пера Јанковић, Светолик Марковић и Јован Поповић и то први за географију и историју други за вокалну и инструменталну музику, а трећи за веронауку.

У току школске 1898/9 год. месеца фебруара г. Димић се врати у Србију, а на место његово за заступника директора буде постављен најстарији професор г. Богдан Јанковић. Одмах по одласку г. Димића буде постављен за професора Солунске Гимназије г. Радосав Агатновић, проф. из Ниша, који је остао у Солуну само до краја те школске године, а по том буде упућен за Скопље за директора тамошње наше Гимназије.

Како смо имали допуштење власти за шесторазредну Гимназију а и наставни план и програме израђене и за VI разред, то смо могли без тешкоћа отворити и VI разред у почетку школске 1899/1900 год. Отварањем тога разреда појавила се потреба за три нова наставника. Као такви буду постављени и упућени на дужност г. г. Миливоје Добросављевић, Светозар Павић, професори и Антоније Поп-Христић, Под 1. јануаром 1900. године буде утврђен за директора дотадашњи заступник директора г. Богдан Јанковић, професор.

Прва одлука саветска, којом је предложена установа шесторазредне Гимназије и израда наставног плана и програма за ту Гимназију свакојако је предвиђала све, што се имало предвидети па да буде могуће остварење потпуне Гимназије. Кад су се потпуно извели свих 6 разреда Гимназије, за које је раније био утврђен план, настало је питање: шта се после има радити с децом која сврше тих 6 разреда Гимназије? Тим питањем савет се бавио на неколико својих седница у току те школске године и као резултат рада на тим седницама био је ово:

1. Да у Солуну треба основати потпуну гимназију, која би била седморазредна. Узета је седморазредна а не осморазредна с тога што је у интернату, у коме свакојако није велики број деце, лако могуће извести програм осморазредних Гимназија и за седам година. Узело се у обзир и то, да осми разред у Србији према данашњем уређењу, може се рећи, и није ништа друго до *разред респетиције*, за коју у не-

www.unin.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ослобођеним крајевима а пред акутном потребом за интелгентним младићима из тих крајева није било ни времена ни неопходности.

2°. Да се изради одобрење те саветске одлуке и код наших највиших просветних власти и допуст месних власти за отварање и тога завршнога гимназиског разреда.

У то време постојала је још виша гимназија у Цариграду, те ваљда да не бисмо имали сувише младића за универзитетско образовање, наше просветне власти нису одмах прихватиле предлог наставничког савета.

Тек после скоро две године одобрено је и отварање и тога завршнога Гимназиског разреда. До отварања седмог разреда, ученици, који су свршили шест разреда упућивани су: или у Цариград да у тамошњој нашој Гимназији (ма да се она разликовала у наставном плану!) доврше гимназиско образовање; или у Скопље, да у тамошњој нашој учитељској школи добију образовање потребно народним учитељима; а неки су упућивани и у апотеке за апотекарске приправнике.

На завршетку школске 1899—900 године буде виша Цариградска Гимназија затворена решењем наше највише просветне власти а свакојако из разлога, што та Гимназија није могла одговорити циљу, који јој беше намењен. Затварање цариградске више Гимназије убрзало је решење питања о допуштењу потпуне Гимназије у Солуну. За време школског одмора пред почетак школске 1901—902 године одобрена је одлука о отварању и VII разреда као завршног гимназиског разреда, усвојен је наставни план и за тај разред и добијено је допуштење и месних власти за све то тако да више није било никаквих сметњи да се већ почетком 1901—1902 шк. године отвори и VII разред као што је и урађено.

У затвореној Цариградској Гимназији постајала су само последња два Гимназиска разреда. Ученици последњег разреда положили су испит зрелости и тиме окончао гимназиско школовање, а ученици VI разреда, после затварања цариградске Гимназије буду упућени у Солун, да у нашој тамошњој Гимназији доврше гимназиско школовање и образовање.

Августа месеца 1901. године дотадашњи директор г. Богдан Јанковић врати се у Србију, а на његово место буде постављен г. Коста Ковачевић, директор наше Гимназије у Битољу. Отварањем VII разреда јавила се потреба и за 2 нова наставника, за које октобра 1901. године буду упућени г. г. Јеротије Топаловић и Аранђел Јотић, први за природне науке и математику а други за српски језик.

Нови директор уложио је сав потребни мар и рад око тога да се и VII разред, као нов, уреди како ваља. Тешкоћа је у том погледу било доста и великих нарочито због хетерогености ученика у том разреду, поглавито с погледом на наставно градиво, које се код укинуте Цариградске

Гимназије није слагало са градивом, које је предвиђао наставни план Солунске Гимназије. Цариградска виша Гимназија имала је да даје младиће за Универзитет турски у Цариграду, те је и наставни план њен морао бити подешен према плану турских Гимназија (Идадија). Латински језик није се скоро ни предавао. Једно огроман посао а друго и слабо здравље г. Ковачевића — који је пре тога у Битољу боловао од тива — учине те г. Ковачевић ослаби и буде принуђен још у децембру месецу исте године напустити рад и школу и тражити лека својој озбиљној бољци. Управу школе прими најстарији наставник г. Драгомир С. Обрадовић. До краја те школске године г. Ковачевић је остао на одсуству, које је провео у Давосу (Швајцарској), лечећи се у тамошњем санаторијуму.

Крајем те школске године одржан је и први испит зрелости у Солунској Гимназији. После тога испита младићи, којима је призната зрелост, могли су се развићи по разним универзитетима ради вишег образовања и школовања. Тешкоћа за пријем на универзитете нису имали пошто се у тој Гимназији, ма да је она реалнијег карактера, учи и латински језик, из кога се само те школске године није полагао испит зрелости с тога, што ученици, који су из Цариграда дошли нису имали потребног основног знања из тог предмета. У сведочанствима испита зрелости стављене су из латинског језика средње оцене последњих двају гимназиских разреда. То је урађено споразумно с позваним меродавним факторима.

У почетку школске 1902/3 године дошао је на дужност оболели директор г. Ковачевић, али није могао дуже остати, већ је октобра месеца морао отпутовати опет у Давос пошто му је болест све више напредовала и на тај начин онеспособила га за сваки даљи школски рад. Дужност директора отирављао је непрестано г. Обрадовић.

Пошто детаљни програми из појединих предмета још не беху прописани од стране наших просветних власти, то је заступник директора још у току 1901/2 шк. године на неколиким професорским конференцијама утврдио пројект дотичних програма из појединих предмета кроз свих седам разреда. Тај елаборат саветски упућен је позваним факторима на преглед и одобрење. Тај елаборат је усвојен као привремени програм, по коме се у нижим разредима имају управљати ради једнообразности у настави и све остале Гимназије у Турској. По тим програмима ради се и данас.

Како су се у школској 1901/2 години имали одржати и течајни испити (вижи и виши) за које не беше прописаних правила, то је Управа ургирала, те су написана правила и о полагању тих испита, која су упућена Управи месеца априла 1902. године. На основу тих правила одржани су течајни испити крајем те школске године.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИВЛИОТЕКА

www.unin.rs

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

11. августа 1903. године умре директор г. Ковачевић, код своје породице у Београду, а смрћу његовом упражњено директорско место буде попуњено 1. септембра исте године утврђењем за директора додашњег заступника г. Драгомира Обрадовића, професора. Крајем школске 1902/3 године одобрена су одсуства г. г. Григорију Х. Ташковићу и Пери Јанковићу, наставницима солунске гимназије. На места њихова почетком школске 1903/4 године буду упућени г. г. Михаило Стојанчевић професор и Ђорђе Стајић, учитељ језика.

Од школске 1901/2 године па све до данас Гимназија ради као потпуна само са 7 разреда. Јачих измена није било ни у наставном плану ни у наставничком особљу, а колико их је и било, њима се ишло само на то, да се празна места поуне.

Табеларни прегледи: бројног стања ученика; ученика по занимању њихових родитеља; по месту рођења; по узрасту; и ученичког успеха за свих дванаест година, од како је ова Гимназија отворена, видеће се из ових приложених таблица:

(The following table content is extremely faint and illegible in the original image. It appears to be a multi-column table with several rows of data, likely representing student statistics as mentioned in the text.)

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Таблица I.

Преглед бројног стања ученика Дома Науке од школске 1894.—1895. до 1905.—1906. године

Разред	БРОЈ УЧЕНИКА	ШКОЛСКА ГОДИНА										Укупно за свих 12 година		
		1894/1895	1895/1896	1896/1897	1897/1898	1898/1899	1899/1900	1900/1901	1901/1902	1902/1903	1903/1904		1904/1905	1905/1906
I	Уписаних	15	41	48	44	39	46	28	25	27	24	23	30	380
	Напустило школу	—	5	1	10	1	11	2	—	3	2	2	3	40
	На крају године	15	36	47	34	38	35	26	25	24	22	21	27	340
II	Уписаних		16	35	50	23	38	32	29	28	25	28	23	327
	Напустило школу		5	3	9	4	5	2	—	2	1	3	—	34
	На крају године		11	32	41	19	33	30	29	26	24	25	23	293
III	Уписаних			23	34	32	29	19	28	24	24	27	28	288
	Напустило школу			1	1	3	—	2	—	2	1	1	2	13
	На крају године			22	33	29	29	17	28	22	23	26	26	275
IV	Уписаних				15	23	34	27	23	22	19	25	23	211
	Напустило школу					4	1	4	—	3	7	1	1	22
	На крају године				11	22	30	27	20	15	18	24	22	189
V	Уписаних					15	15	20	21	16	17	14	32	150
	Напустило школу					1	5	2	—	2	2	3	7	22
	На крају године				14	10	18	21	14	15	11	25	128	
VI	Уписаних							10	13	18	9	14	21	85
	Напустило школу							—	—	—	—	1	—	1
	На крају године							10	13	18	9	13	21	84
VII	Уписаних									23	17	9	11	60
	Напустило школу									2	2	—	—	4
	На крају године									21	15	9	11	56
Укупно у познатим шк. год.	Уписаних	15	57	106	143	132	162	136	139	158	135	140	168	1491
	Напустило школу	—	10	5	24	10	25	8	3	17	9	11	13	135
	На крају године	15	47	101	119	122	137	128	136	141	126	129	155	1356

Таблица II.

Преглед ученика по занимању родитељском од школске 1894—1895 до 1905—1906 године

ОД РОДИТЕЉА	ШКОЛСКА ГОДИНА										УКУПНО		
	1894/1895	1895/1896	1896/1897	1897/1898	1898/1899	1899/1900	1900/1901	1901/1902	1902/1903	1903/1904		1904/1905	1905/1906
Чиновника	—	3	5	8	15	14	13	8	13	9	13	25	126
Свештеника и учитеља	1	3	8	8	8	18	12	12	18	9	16	14	127
Трговца	2	14	19	22	30	39	31	28	28	26	19	20	278
Занатлија	8	19	36	41	37	38	32	38	38	38	36	39	400
Земљоделца	4	18	38	64	42	53	48	53	61	58	56	70	565
Свега	15	57	106	143	132	162	136	139	158	135	140	168	1491

Таблица III.

Преглед ученика по месту рођења од школеке 1894—1895 до 1905—1906 године

ИЗ		ШКОЛСКА ГОДИНА											УКУПНО	
		1894/1895	1895/1896	1896/1897	1897/1898	1898/1899	1899/1900	1900/1901	1901/1902	1902/1903	1903/1904	1904/1905		1905/1906
Турске на- редине	в. солунски	7	27	67	91	75	92	76	56	65	70	65	78	769
	в. косовски	8	23	23	30	36	47	38	44	49	24	48	56	426
	в. битољски	—	3	16	22	21	22	12	22	24	29	15	25	211
	Укупно	15	53	106	143	132	161	126	122	138	123	128	159	1406
Босне и Херцеговине		—	2	—	—	—	1	2	5	8	6	6	6	36
Кр. Србије		—	—	—	—	—	—	3	3	3	3	1	2	15
Црне Горе		—	2	—	—	—	—	3	5	8	3	5	1	27
Осталих земаља		—	—	—	—	—	—	2	4	1	—	—	—	7
Укупно		15	57	106	143	132	162	136	139	158	135	140	168	1491

Таблица IV.

Средња старост ученика

РАЗРЕД	ШКОЛСКА ГОДИНА											
	1894/1895	1895/1896	1896/1897	1897/1898	1898/1899	1899/1900	1900/1901	1901/1902	1902/1903	1903/1904	1904/1905	1905/1906
I	14,0	13,0	13,5	12,8	11,9	12,5	11,7	11,0	11,6	13,5	13,0	12,1
II	—	15,7	15,0	15,4	15,1	14,6	14,9	14,0	13,5	15,1	13,8	14,2
III	—	—	16,2	15,8	15,8	15,5	15,5	15,7	15,1	16,4	16,5	15,3
IV	—	—	—	17,1	16,5	16,0	16,2	16,6	16,2	17,3	16,5	17,0
V	—	—	—	—	17,4	17,0	16,9	16,9	17,2	18,3	17,1	17,5
VI	—	—	—	—	—	—	18,4	17,5	18,1	19,4	19,1	18,2
VII	—	—	—	—	—	—	—	—	18,8	19,3	19,5	19,2

Таблица V.

Преглед успеха ученика Дома Науке од школске 1894—1895 до 1905—1906 године

Разред	БРОЈ УЧЕНИКА	ШКОЛСКА ГОДИНА												Укупно за свих 12 година
		1894/1895	1895/1896	1896/1897	1897/1898	1898/1899	1899/1900	1900/1901	1901/1902	1902/1903	1903/1904	1904/1905	1905/1906	
I	Свега ученика на крају године	15	36	47	34	38	35	26	25	24	22	21	27	350
	Прешло у старији разред	12	33	45	27	25	26	23	24	21	18	20	25	299
	Остало да понови раз. .	3	3	2	7	13	9	3	1	3	4	1	2	51
II	Свега ученика на крају године		11	32	41	19	33	30	29	26	24	25	23	293
	Прешло у старији разред		10	31	37	17	26	30	25	24	23	24	21	268
	Остало да понови раз. .		1	1	4	2	7	—	4	2	1	1	2	25
III	Свега ученика на крају године				23	33	29	29	17	28	22	23	26	256
	Прешло у старији разред				22	30	28	24	15	25	21	23	24	237
	Остало да понови раз. .				1	3	1	5	2	3	1	—	2	19
IV	Свега ученика на крају године					11	22	30	27	20	15	18	24	189
	Прешло у старији разред					10	21	29	24	18	14	18	24	180
	Остало да понови раз. .					1	1	1	3	2	1	—	—	9
V	Свега ученика на крају године						14	10	18	21	14	15	11	128
	Прешло у старији разред						13	10	14	20	14	15	11	122
	Остало да понови раз. .						1	—	4	1	—	—	—	6
VI	Свега ученика на крају године							10	13	18	9	13	21	84
	Прешло у старији разред							10	13	18	9	13	21	84
	Остало да понови раз. .							—	—	—	—	—	—	—
VII	Свега ученика на крају године									21	15	9	11	56
	Прешло у старији разред									19	15	9	11	54
	Остало да понови раз. .									2	—	—	—	2
Укупно	Свега ученика на крају године	15	47	102	119	122	137	128	136	141	126	129	155	1356
	Прешло у старији разред	12	43	98	104	104	115	116	125	132	121	125	150	1244
	Остало да понови раз. .	3	4	4	15	18	22	12	1	9	5	4	5	112

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Српска Читанка за III разред основних школа у Краљевини Србији. Саставили *Љуб. М. Протић* и *Влад. Стојановић*. Издање Краљ. Срп. Држ. Штампарије. Београд, 1906. год. Цена 0.90 динара.

Пре годину дана изишла је читанка за II разред од истих састављача. Та читанка није прошла неопажена. Она је узета у опширну оцену, али оцену која није била онаква каква је требала да буде. Са гледишта литерарног и педагошког та читанка готово није ни узимата у оцену, већ се на њој задржало поглавито на томе, да ли је до крајњих ситница правилно стављена интерпункција и да ли се уопште ма и најситнија ортографска грешка може наћи. Не спорим ту потребу да у читанкама *мора бити чист језик* и да у њима не сме бити грубљих и већих правописних погрешака, за које сваки школовац човек мора да зна. Али не разумем толику важност оних језиковних ситница, за које ни сам књижевни језик није на чисто. Или какве има вредности ређање ситница за које у том погледу немамо никаквих утврђених ортографских правила, као на пример код речи које се могу писати „и овако и онако“; или, да ли треба на извесном месту ставити запету или не. Разни писци у нашој књижевности у том погледу се разио понашају. Једни стављају запету према граматичком склопу реченица, колико који зна граматику; други према логичком склопу реченица, тако да је готово стављање знакова нарочито запете, постао више обичај једног човека, него норма и правило језика. Једино што за данас имамо утврђено у том погледу, то су она правила што их је израдила Књижевна Задруга за своје књиге, којих се, уз гред буди речено, и сама увек не држи. У осталом било би и то спорно питање, да ли састављачи читанка, при уношењу туђих чланака, имају право да поправљају интерпункцију и правопис, где је можда сам писац, у извесном свом ставу, ради логичког тока мисли, навлаш изоставио

неку запету, а где би је, граматички узев, требало можда ставити; или, где је писац опет ставио неки знак ради истицања мисли и прекида стиха или реченице по свом субјективном нахођењу. Из тих разлога, приказујући ову читанку за III разред, ја се нећу задржавати на замеркама ове врсте.

Као што рекох, много је важнија педагошка и литерарна вредност читанке. Та се вредност види и по томе, што збиља, према тој вредности, и постоје два главнија гледишта како треба уредити читанке. Строго узев оба су гледишта педагошка, али зато, што се у једном гледишту истиче да прво место педагошки захтев, а у другом више литерарни захтев, то се ово гледиште и дели на двоје. По првом гледишту читанка треба да буде израђена тако, како ће она послужити као средство за концентрацију целокупног наставног градива које се предаје у дотичном разреду. Из тога разлога у читанке треба унети такве књижевне производе, који имају непосредније везе са појединим предметима које настава обухвата, како би се том садржином још једном у другом облику поновила наставна грађа и како би се у асоцијативне редове и у једну целину што чвршће повезало цело наставно градиво. То је краatak смисао концентрационих читанака. Да одмах кажем само неколике о тим читанкама. Пре свега, књижевни производи такве врсте, који стоје непосредно до наставног градива, који су тако лако и zgodно обрађени, да би се то надовезивање на њих лепо и лако могло учинити, готово и не постоји не само код нас, него и код већих и културнијих народа који су имали времена да и на том пољу штогод раде. Могло би се можда нарочито, као по поруцбини израдити, али то је веома скуп и тежак посао, који је често пута везан са природним тешкоћама. Сем тога, онај педагошки разлог, који говори за израду оваквих читанака, није баш тако безуслован и неопходан. Истина је, да је концентрација наставног градива један од најважнијих захтева педагошких, али тај захтев не мора вршити читанка. Концентрацију наставног градива пре свега врши сам наставни план и програм својим распоредом и обимом градива (појединих предмета). А што је најважније, сам метод предавања, који безусловно треба да буде заснован на психолошким законима аперцепције, асоцијације и апстракције — најбоље врши концентрацију наставног градива. Другим речима, од саме способности учитељеве зависи концентрација наставног градива, нема ли учитељ тога, онда ништа не вреди не само читанка, него и најбољи уџбеник у том погледу.

По другом гледишту чланци за читанке пре свега морају имати трајне литерарне вредности. Истичући овај услов као примаран па кад би он као такав ишао на штету педагошких принципа, онда би збиља ово друго гледиште морало доћи у питање. Али ту има једна добра

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unin.edu.rs

оградност. Све што је од трајне, а не пролазне вредности уметничке, то у исто време има и педагошке вредности. Разуме се, да то не важи у апсолутном смислу, већ и ту мора бити избора. Али не треба бити у заблуди да естетичко-литерарне ствари, описаве из живота и природе, не дају ничега поучног. И сувише је површно схватање, ако се мисли, да каква прича или изрека обичне моралне тенденције, даје више за васпитање, него какви живи описи из природе или друштва, где се деца уче да силно љубе лепоту природе, да са сузама гутају редове какве трагике свога друга или људи; или кад живо учешће показују у баснама, или радосно учешће у зақвим веселим и пригодним догађајима за децу, када она са усијаним очима од радости поскакују и казују оцу или мами, како је то лено што су прочитали. Развијање код деце укуса за пластичним описима и уметничким опуцањем, веома је важна ствар, јер то код њих изазива јако осећање које загрева душу детињу. Тада се појављује код деце и јак интерес за свим што је лепо, добро и узвишено, код деце се створи јака душевна активност, а то је први задатак не само лектире, него и педагогике, задатак васпитања. Шта више, у оваквој душевној активности, деца много пре сама дођу до неког принципа или моралне поуке, него што ће то моћи учинити из голор, догматичног и сухопарног моралисања, где се те поуке више кљукају у дечја уста, него у душу. Дете мора прво да осети поуку, па онда да је прими. — Нема спора да би се и овом другом гледишту могло наћи замерке, али претежност разлога ипак је на овој страни. Ја ћу укратко помеснути и те замерке.

Једна од најглавнијих замерака јесте та, што деца према својој моћи схватања нису у стању да приме овакву грађу, јер она не одговара аперцептивној моћи схватања ученичког. Тај педагошки принцип влада уопште у настави и с те стране збиља, за децу је тешко писати, много теже него, за одрасле, ако се хоће да буду испуњени сви и педагошки и литерарни захтеви. Тога принципа многи су се и држали при изради читанака, премда им то готово никад није испало за руком, а на то се гледало и при изради дечјих књижица. Међутим, баш као да је тај принцип кобно утицао и на израду дечјих књига и на израду читанака. Јер оно, што апсолутно мора да важи за наставу, то не треба у свему да важи и за дечју лектуру (а ми и читанку сматрамо као дечју лектуру). Баш деци ваља дати нешто велико, класично, нешто што је по опису живо, по изради слатко и по вредности трајно и увек свеже. Као што узвишен живот и природа дају свакој индивидуи углед за живот, почев од детета па до зрелог човека, тако и класична уметничка дела, која описују тај живот и природу, или бар дела од трајније вредности, пружају душевне хране и деци и зрелим људима. Зато се не треба бојати неразумевања. Треба децу однеговати и пустити да живе у великим делима, у атмосфери која је узвишенија

од ове обичне у којој живи ово филистарски срачуњено друштво. Што не разумеју данас, разумећу сутра ит.д. јер и ми матори често пута разумемо само један део од онога што је велико. Нека сваки од нас прочита какво класично дело, па ако будемо искрени, лако ћемо се сложити у томе, да се некоме допало једно место, које други није ни запазио. То нам и обично искуство показује. Отидите у позориште, гледајте какву драму са дубљим опажањима, видећете, да само зато што многи нису навикли на дубља опажања, пљескају где не треба, а крајњу равнодушност показују онде, где човек од укуса дрхти од узбуђења. У осталом неће бити никакво зло, ако деца не разумеју неки апстрактни израз, или неко теже место, које се уноси у читанке, јер је то лектира коју сама деца не читају, већ им учитељ разјашњава и води дуг разговор о сваком чланку. Зло би и било, кад деца у својој лектури не би научила ни један нов израз, не би осетила ни једно ново уметничко место и не би прозрела ни једну нову психолошку ситуацију. Као што се види горња замерка, не може никако бити разлог, да децу оставимо, да као и људи, по своме схватању и опажању, остану ипак деца, и да им за то у њиховој младости пружамо књижевне производе, који кваре укус, са млитавим потезима и аљкавим стилем, са slabим опажањима и натегнутим описима, неугледне обраде и сумњиве тенденције. Оскудица у оваквом неговању укуса огледа се у нашим данашњим песницима и приповедачима. Погледајте како је велика оскудица и сиромаштина свега оног што би им требало да развију оштрину погледа и схватања, и интуитивност уметничког опажања. Како су само бледи, штурни, тамни и често пута досадни према нашим старијим песницима Бранку, Ђури и Његошу, који су свој укус напајали на врелу наших класичних народних песама.

Износећи ова два принципијелна гледишта на израду читанака, ја сам тиме уједно обухватио и оно, што би у овом погледу имао рећи и за ову читанку коју приказујем. Састављачи су се трудили, да у својој читанци задовоље оба принципа и педагошки и литерарни, премда стоје више на овој другој страни, а то је баш добра страна ове читанке. У педагошкој страни били су врло опрезни; због педагошке вредности каквог чланка нису ишли у крајност, која доводи у питање не само литерарну вредност, него и саму педагошку. Од оних чланака који су унесени са поучном тенденцијом, готово ниједан није досадан и сухопаран, већ су махом и они срећно пробрани, колико се то могло према оном материјалу, што су га имали на расположењу. Што се тиче концентрације, у читанци има појединих чланака који се збиља могу лако надовезати за поједино наставно градиво. Али концентрација је извршена у другом једном правцу. Цело градиво читанке доведено је у концентрацију између себе, поделивши грађу на ових пет група: „Дете“, „Породица“, „Народ“, „Отаџбина“, и „Из српске прошлости“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

а то је такође добра ствар, да би деца поједине чланке имала у јачој и тешњој асоцијацији.

Што се тиче литерарне стране ове читанке, ту би се могло више казати, али ја ћу се ограничити на што мањи обим. Ко је бар једном покушао да састави неку дечју књигу или читанку, и то са довољним разумевањем свога посла, тај ће видети како је то тешка ствар према ономе материјалу, што га састављачи имају у нашој књижевности. Готово нема чланка, који не би требало преправити и удесити за децу, и коме се не би имало штогод замерити. Отуда наше читанке састављене из чисто националне књижевности, не могу бити савршене. С те стране, без сумње, ни састављачи те читанке нису ни претендовали на савршеност. Али им се мора признати, да су се у тако уском и сиромашном избору умели, нарочито са литерарног гледишта, врло добро наћи. У том погледу, можда би се могло приметити, што поједини чланци нису учињени складнијим и ближим за децу и што се није учело штогод од класичних ствари из немачке, француске и руске дечје књижевности, јер по моме мишљењу, није баш тако строго потребно и ничим оправдано, да се мора остати на уском гледишту чисто националне књижевности, јер и оне боље ствари наших писаца, нису чисто наше, него имају порекло још од митских народа. Напоследку, било би и сувише тражити од састављача, да нам наше заборављене и за децу непознате веће песнике и писце сами препричају и за децу учине приступачним. У том погледу оправдана је жеља г. П. Поповића, да би пред нашу децу у лакшем руху требало изнети Његоша, Ст. М. Јубишу и др. због ланоте и садржине, или Видаковића који пружа тако много бајки за развијање дечје фантазије. Али за такав посао, мора се претпоставити сем укуса литерарног и критеријума педагошког, још и стварачке уметничке подобности за то. Морам признати, да бих и сувише био строг критичар кад бих захтевао од састављача да безусловно морају учинити ове последње две допуне у својим читанкама. Да би се ове две допуне могле извршити, потребно би било да само министарство просвете пропише, који би писци по својој вредности требали да уђу у читанке и да их конкурсом наши бољи писци прераде за дечју књижевност.

Сем наведених особина има још других које дају одлику једне добре читанке. Ја ћу неке да наведем нарочито за то, што се по њима види, како је литерарна страна у тесној вези са педагошком и како је литерарна вредност много примарнија од педагошке. Читанка у основним школама има још и ту задаћу, да код деце развија логичко и естетичко читање. Тај педагошки захтев много ће се лакше задовољити, ако су чланци пробрани, лепо са уметничке стране и логични са своје садржине. У том погледу састављачи су били срећне руке. Поред тога, добре и лепо уређене читанке својом разноврсношћу чла-

нака стварају јачи интерес за читањем, а што је још главније, том разноврсношћу даје се могућност да у читанке уђе што већи број добрих писаца. Са те стране, лепо спремљена читанка, може за децу да служи као нека мала историја наше књижевности, јер више вреди прочитати понешто од писца, да сами ученици вредност чланка осете, него сухопарно излагање критичког и историјског гледишта о писцу. Истина, да се од деце основних школа не тражи историја наше књижевности, али кад им се још из малена да прилика, да у лепој и zgodној форми имају појма и преглед о нашим писцима — није на одмет. И ове две околности састављачи ове читанке су имали у виду, јер од познатих и старих писаца, који су готово редовно улазили у читанчице, ушли су још и од новијих, Веселиновић, Кочић, Митровић, Петровић, Нушић и Домановић.

После свега овога, може се рећи, да су састављачи пазили и на то, да чланци буду махом кратки, zgodни за обраду као методске јединице. У њима има ствари које развијају онакање, фантазију, естетичко осећање, емоцију уопште, па и таквих, које дају моралне и практичне поуке за здравље. Та околност ће дати деци прилике да сама утанчавају свој укус, да изричу своје етичке судове о појединцима појединих идеалних личности и ситуацијама појединих радњи. Није на одмет још да напоменем, да је читанка лепо спремљена: хартија лепа, а и слог и по величини и јасноћи чини пријатан утисак на вид, а то није мала добит, кад се зна, да раније није баш толико вођено рачуна о очима наше деце. — Укратко, ова је читанка састављена и са више укуса литерарног и са више критеријума педагошког. Отуда се слободно може рећи, да су деца добила бољу читанку него што су досада имала.

М. Д. Марковић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBAS.SR

БЕЛЕШКЕ

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Читанка за неписмене. — Вредни загребачки учитељ, *Фрањо Адерлић*, познат са својих педагошких радова, написао је недавно и издао читанку за аналфабете. Метода, којом се аутор послужо тако је изврсна, да сасвим неписмен човек може у 12 лекција сам научити и читати и писати.

На првој су страни представљени самогласи. Поврх сваког самогласа налази се по једна слика, а реч за ту слику почиње самогласом, о коме је реч. Тако изнад самогласа и, е, у, о, а насликани су: игла, еванђеље, уво, анђео. Гледајући у слике ученик научи, да слово, које је написано под сликом значи самогласе и, е, у, о, а.

Непосредно после науке о познавању самогласних слова насликано је знамење крста, а поред њега речи: У име оца и сива и светога духа. Амни. Ове свакоме познате речи, са верског гледишта нехришћанина могу изгледати пронагаторске, изазивачке, али ради ирактичности оне су оправдане, јер почетник у речима: *у име оца* већ познаје самогласе и треба још само да научи сугласна слова м и н, која дотле још није знао. Помоћу слика мачке и цркве позна се почетник и са та два слова, а гласове: с, н, д научи помоћу слика: српа, ноге и дуба.

Тако је распоређен материјал у почетку, а одмах за тим исписан је цео Оченаш, у коме је свако ново, почетнику још непознато слово, истумачено годно изабраном сликом.

Када је почетник научио све до сада споменуто, он је научио читати и писати — премда са писањем иде теже него са читањем — научио је сва 24 слова на је у стању, да чита и остале вежбе у књизи.

Бројеви се уче на тај начин, што је под сваким бројем стављено толико потезова, колико јединица број представља.

Нема сумње, да је начин учења у овој одличној књизи врло прост и приступачан сваком аналфабети, због чега и успех мора бити неизбежан.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Прегалата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писаца, враћају.
